

„A tiltott gyümölcs az Úr ötlete volt”

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON
XVII. ÉVFOLYAM 2006. 1. (447.) SZÁM — JANUÁR 10.

ára 1 lej

Ince János Dész: Külváros

Szerkesztőségünk új postacíme:
HELIKON
400217 Cluj-Napoca (Kolozsvár)
str. Câmpeni nr. 13.

A Câmpeni, régi nevén Kálvin utca, a Horea útból ágazik le a Hídelvei templom és a mentőállomás között.

LÁSZLÓFFY ALADÁR

Hajnal az ablakon, hajnal a szemeken

Hölgyeim és uraim, élő polgár- és sorstársaim, hogy a szerephez alkalmazkodjam: Béla vagyok, az a híres, az a bizonyos, ha már valaha egyszer megvakíthatatok. Tőlem a színpad jobb oldalán kihordhatjátok a fél országot, az oldalszalonnákat, a kolbászból font kerítést, s az aranyat tojó tyúkokat, ha elkotkodácsolják magukat, elég annyit mondanotok megnyugtatómra, hogy fordulj be és aludj, urunk Béla király, az eső majd eláll, és beözönölhet a másik oldalon mint visszaadott angol-amerikai ÁFA, a szemenszedett jólét, én azt sem látom, hogy igaz-e, amikor pártprogramok alátámasztására beadjátok nekem, hogy ugye szép itt, ugye jó itt, drágakó a Telecom meg a gáz számla...

Én a nép vagyok, tehát Béla, uratok és parancsolótok, akit előbb megvakítottatok, mielőtt kezembe erőltették a pezsgős poharat és elfognak hangzani a legeslegújabb újévi jókívánságok és csapnivaló költségvetések.

Ha volna eszem, még egy betlehemi évet hallgatok, figyelek, rejtőzöm, nehogy rám törjenek a propaganda-kommandósaitok. De úgy sem billenthetem helyre az idők tengelyét. Nem gróf Helsingöri Hamlet vagyok és nem dr. Tarzan, a megmentőtök. Persze nem szívesen lennék az áldozatotok sem. Nem értitek meg egymást még hat-hét ezer drága anyanyelveteken sem. Így hát nem is tőlem kellene megtudnotok, hiszen törvényes elöljáróitok vannak, jól fizetett Poloniuszok és pletykás Putifárnék, ahogy választottátok őket.

Sebaj! A tiltott gyümölcs az Úr ötlete volt – így adta ide a világot, bár tudhatta, hogy a kísértés csak nőttön nő. És nem lesz igazi összetartó erő sem a parancsolat-

>>>>> folytatás a 2. oldalon

- Szöcs István: Ünnepek és csöcselék
- Fodor Sándor: Búcsú – a „negyediktől”
- Ungvári László Zsolt szonettkoszorúja
- Gaal György: Várostörténet helynevekben
- Kabán Annamária Ady-vers elemzése
- Alexa Károly: Örményföld, 2005. május
- A NAGY KILOMETRIK

**OLVASÓINK
FIGYELMÉBE!**

A postai lapterjesztő nyilvántartásában a HELIKON katalógus-száma 3012. Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között. Kolozsvári előfizetőinknek díjtalanul kézbesítjük a HELIKONT.

Meghívó

Felek. Dialógus a szomszédságról

címmel a kolozsvári Magyar Irodalomtudományi Tanszék vitanapot rendez 2006. január 21-én 10 órától Kolozsváron a Bölcsészettudományi Kar Eminescu termében. A meghívottak (az ELTE, a Pécsi TE, a kolozsvári BBTE oktatói és doktoranduszai, magyar és román írók, médiaszakemberek) egy kolozsvári könyves újdonság alapján közelíthetik meg a kérdést: **Un pahar cu lumină/Pohárnyi fény** címmel jelent meg **Molnos Lajos** szerkesztésében a kolozsvári kortárs költők kétnyelvű antológiája (Tinivár Kiadó, Kolozsvár, 2005), de arra számítunk, hogy a művek itt hozzáférhető idegen/otthonos/kölcsönös világa pretextusa és kontextusa is lesz egy szélesebb értelemben vett, közös (magyar-magyar, sőt magyar-román) dolgainkról való, érdembeli eszmecsere-nek. Az ELTE Művészetelméleti és Médiakutatási Intézete által kezdeményezett beszélgetés-sorozat harmadik találkozója ez a mostani, de első abban a tekintetben, hogy (újabb

határok átlépésével) az eddigiektől különböző színhelyen és román értelmiségiek bevonásával zajlik.

A vitaindító megtartására a Pécsi Tudományegyetem professzorát, **Thomka Beátát** kértük fel. Kolozsvárról reményeink szerint **Adrian Popescu** költő, szerkesztő, **Marta Petreu** költő, folyóirat-szerkesztő, kritikus is hozzászól a szomszédság-kérdéshez. Egyetemi hallgatók tolmácsként is segítik a rendezvény munkálatait. Délután a beszélgetés a Tranzitházban folytatódik (Malom/Baritiu utca sz.n.) néprajzkutatók, színházi szakemberek jelenlétében (Házigazda: **Könczei Csilla**, a meghívottak között szerepel **Mona Chirilă** rendező, a kolozsvári Puck Bábszínház igazgatója is).

EGYED EMESE tanszékvezető

Babeş-Bolyai Tudományegyetem
BTK, Magyar Irodalomtudományi Tanszék
400202 Cluj-Kolozsvár Horea 31
fax.: +40264-432417
telefon +40264-534948/5530-as mellék

Hajnal az ablakon, hajnal a szemekben

>>>>> folytatás az 1. oldalról

fűzér, sem a család, sem a nyelv, sem a nemzet, sem az általánosan ajánlott összeolvadás, a szeretet. Íme Bornemissza Gergő és Évica helyett mára már még csak nem is holmi ludaskásába kevert Jancsi és Juliska az ország, a népesség, hanem csupa Norbert és Nikolett kellene átérezzen, átgondoljon és igazságot tegyen Árpád és Bor, az Anjouk és Zách Felicián, Hunyadi és Czillei között, hogy az egyik ármány, a másik járvány.

Mennyi tehetség itt körül és milyen mély szegénység. Dr. Szegénység szállása, szállodája, kastélya az ország. De hát Eneim és Népeim, ráhibázásaim és tévedéseim, figyelem! Azért nem hulltunk el, múltunk el, vesztünk ki, haltunk ki, ölelkezve és birkózva, bunkózva és ölelkezve, mint a hunok és a gepidák, egyedül ezért: A rengeteg kénszenlétkben álló emberi értékért. Nem Rékakirálynéval, vagy még Dáriussal elásott kincsek itt a kincsek. Hanem az, amit nem képesek levonni, bevonni, buta és tolvaj minisztterek sehoh.

Pedig a gonosz belőlük mindent a felszínre hoz kutyafejű tatárként, vasas németként és feltálat folyamatos börtjeinkben. Bod Péter gyermekkorában a legkeserűbb fakérget örölték lisztté, ha kenyér kellett. S ugyanígy Havasalföldön és hótalan felföldeken. A nagy volgai éhség idején emberhúst, gyermekhúst mértek a már nem is titkolható piacokon. Ez legfennebb kannibalizmus. Ma a tajgából Távol-keleti szervátültetőknek adják el, eleven alkatrésznek mérik ki a jövő emberiségét. Ezek a kufárok már messzebb mentek a történelemben a valaha legigazságtalanabb talároknál, tatár tömeggyilkosoknál, – és ezek vannak ma! Az elektronikus forradalom, digitális élet-átömlesztés tengelyében, párhuzamában. Az újra meg újra megtestesülni próbáló világ végében. Legyetek szulfamid-népek és penicillin-nációk, különben belehalnak.

Hajnal az ablakokon, hajnal a szemekben. Újévi hajnalon körünkben a remény illatoz, zúzmarás minden, vagy pálmafás, de csecsemők gügyögésétől édes. Ezt még a vak is látja.

SZILÁGYI DOMOKOS *Összegyűjtöt verseinek* kiadásához kérjük a rokonok, barátok, ismerősök, munkatársak segítségét, akik kéziratban, levelezésben kiadatlan Szilágyi-verseket őriznek. A verseskötetet szeretnénk minél teljesebbnek tudni az Önök közreműködésével.

Kérjük, jelentkezzenek a budapesti székhelyű **Fekete Sas Kiadónál** a 00-36-1-332 8931-es telefonon és fax számon, vagy a feketesas@feketesas.hu e-mail címen

CSEH KATALIN

Kijózanodás

Találkozás
Párbeszéd
Búcsúzás
Gondolatok
Remények
Hitek
Hitelek
Öröm és
Bánat
A lélek falán
Szárad
Kétségek
Kételyek
Lengés
Rengés
Merengés
Feledés
Szenvedés
Fájdalom
Szánalom
Kapaszkodó lián
Az érkező hiány
Fagyhalál
Tűzhalál
Köbor angyal
Guberál

Fák

Fákat álmodtam
Nem létező fákat
Rebbenő riadt ágat
Ágtörést reccsenést
Árnysötét remegést
Avart az ösvényen
Levél-magányt a sövényen

*Lombsörényt lobogást
Odücsönd-csobogást*

Előérzet

*Mindenre gondolok
S nem gondolok semmire
Minderről lemondok
S nem mondok le semmiről
Minden és semmi között lebeggek
Rólam fecseg a szél ha kél
Isten-kézből hulló fecniről*

Sóvárgás

*Kigyúl éget perzsel
Világít világol
Lángol egyre lángol
Majd mindent
Felnyalából
Pernyéit a lélek
Őrzi amíg élek*

Vágy-Változatok

*Már túl sok vágyam nincs
Ami maradt is tökéletes
Ládámban felszeg kincs
Az idő hozzám oly fölényes*

*Már túl sok vágyam nincs
Ami maradt is mind selejtes
Rozsdálló új kilincs
Az idő selymesen sejtelmes*

*Már túl sok vágyam nincs
Ami maradt is régi ócska
Alvóbabá-hajtincs
Az idő játék jó fogócska*

SZÓCS ISTVÁN MERENGŐ Ünnep és csőcselék

**Elmaradt szilveszteri
szaturnáliák helyett**

Mit kéne ünnepelni benne, ha már megértük ezt a 2006. esztendőt? – kérdezi a minap valamilyen társadalmi gitáregylet titkárnője, természetesen hazai, ezen belül is erdélyi, s még szorosabban vonva a kört, kolozsvári vonatkozásban? *Viszonylag kerek* évfordulók kellenének.

Hát itt volna mindjárt egy szép kerek 450-es: 1556. október 22-én az egészen ifjú János Zsigmond fejedelem, pretendált magyar király – *Zord idő* – bevonul Kolozsvárra; mivel úgy látszik, Kolozsváron a bevonulások és felszabadulások időszaka mindig is az év vége felé szokott megessni. Ez csak amolyan politikai esemény, mondhatná a kultúrtitkárnő, de rögtön lecsillapíthatjuk, ugyanis a bevonuló felséges személynek hódoló országgyűlés 3 nappal a fényes esemény után: *iskolák szervezését rendeli el!* Méghozzá Kolozsvárott és Marosvásárhelyen, azaz akkor még úgy mondták: Székelyvásárhelyütt.

Azért éppen ezeken a helyeken, mivel itt már előzőleg is működtek iskolák, méghozzá a ferencesek kezelésében, ezekben azonban a zord történelmi éghajlatváltozások során akkoriban szünetelt az oktatási tevékenység. (Nem tanügyi sztrájkra kell gondolni: akkoriban a nevelő káderek főgondja általában az volt, hogy valahogy megússzák az ünneplő csőcselék általi agyonveretést.) Mindenesetre, a következő évtől már be is indultak ezek a projektek, s pl. a marosvásárhelyi evref. kollégium 1557-et tekintve megalapítása évének, holott ha hozzászámítanak a franciskánus előtörténetet, tán több mint száz évet nyerhetnének, akár csak Kolozsvárott. De inkább nem teszük; s nyilván ma már nem annyira az *odium teologicum* ennek az oka, mint a felekezeti nehézkesség – inertia conf. stb.

Ennek a négyszázötvenedik évfordulónak még sok más emlékeznivalója is lehet *művelődéstörténeti fronton*, ahogy ma mondani szokás. Például könyvkiadásban. Mert ha valakit netán érdekelne – a hatvanhat kolozsvári szerkesztőséget és könyvkiadót, valamint nyomdát bizonyára nem, mivel a direkt hagyományápolásért nem javadalmazták őket, lásd alább is –, például ugyancsak 450 éve jelent meg itt helyben a *Száz fabula*, Heltai Gáspár úr által. És ez *nem elszigetelt jelenség* gyanánt tartható számon, mivel ugyanazon évben napvilágot látott ugyancsak itt helyben Molnár Gergely latin nyelvtankönyve, az *Elementa*, mely aztán tova 1830-ig még több mint húsz kiadást ért meg, valamint az ugyancsak nevezetes Hoggreft-féle énekeskönyv.

Am ezek nem keserves évfordulók, talán ezért senki sem harap rájuk. Ezért ismételtén javasolandó lehetne megem-

lékezés végett Tinódi Lantos Sebestyén 1566-ban Sárvárott esett halála, ha már ezelőtt két évvel sehogy sem voltak hajlandók sem zeneszerzők és kritikusok, sem történetírók, sem doktorandák, sem színházi jellegű ismerősök, sem gitáros (lantpótló) személyiségek, egyáltalán senki sem az arról való megemlékezésre, hogy itt helyben megjelent Tinódi Krónikája, amely, akárhogy is tekintjük, monumentális kiadvány volt, de sajnos nemcsak a felsőfokú tanszemélyzet, de a közrendűbb kultúralapítványi tényezők sem ismerik. Mint ahogy a könyvszerkesztő-céh sem tartotta figyelemreméltónak, hogy pár évvel ezelőtt itt jelent meg a *Nagyváradi Regestrum*, méghozzá oly famózus, démonikus és monumentálisan tragikus személyiség szerkesztésében, mint ama bizonyos György barát, azaz Fráter György, Erdély kormányzója, kiváló hadvezér stb., akit sajátosságos, hogy a helyi lektorok, redaktorok, editorok, kultúrfelelősök nem hajlandók saját előd-kollégájuk gyanánt elismerni.

E képek legalább egyik szögletéhez hozzátartozik, hogy a helyi, a Szabadság ideájáról elnevezett napilapban írtam volt egy ironikus, sőt tréfás április elsejei „anyagot”: mintha mindezek megünneplették volna! És az „anyag” meg is jelent – április másodikán, egy árva szó szerkesztőségi megjegyzés nélkül...

A következő eléggé kerek évforduló – 425-ös – a kolozsvári egyetem első megalapítása, 1581-ben, de úgy vélem, megünneplésének lesz gazdája a szorgos és fűrge báthoristák által. Ezt kiegészíthetné az ugyancsak tragikus sorsú Abafai Gyulai Pál művének az évfordulás újrakiadása Báthori István erdélyi fejedelem és lengyel király oroszországi hadjárataról, amit egy ideje ugyancsak hiába keres az ember a könyvesboltokban, mint pl. a Székely Oklevéltár VI. kötetét is. A gyengébbek, sőt a Főiskolai Tzuntzik kedvéért hadd említsük: ez a Gyulai Pál nem azonos azzal az ugyancsak kolozsvári Gyulai Pál nevű kritikussal, aki Kemény Zsigmondot oly szerencsétlenül népszerűsíteni akarta, és szintén nem túl szerencsés kézzel rendezte sajtó alá Kemény Összes Műveit; hanem az a bizonyos Gyulai Pál, aki Báthori Zsigmondnak is titkos – és maga a fejedelem által elárult – tanácsosa volt, s akiről Kemény Zsigmond, egyes hosszadalmas részletezéseitől eltekintve, izgalmas, ugyancsak *Gyulai Pál* című regényét írta.

E regény tanulmányozása különösen érdekes volna ma, mivel a terrorizmus technológiájának már az akkori időkben is történelmi szerepet játszó természetét kutatta, rámutatva arra, hogy pl. a féltehetségeknek milyen nagy szerepük volt mindig is a társadalmi diverziók és szubverziók szításában s a csőcselék felbujtásában.

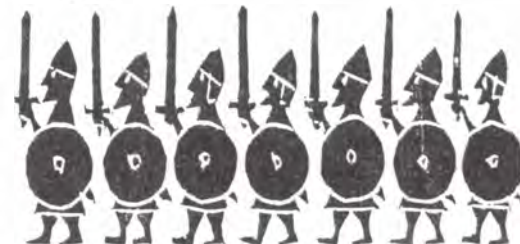
Ha nem is túl kerek, de 430-as az az évforduló is, amely a kolozsvári ötvös legények céhellenes mozgalmáról szól – különben akkoriban még tartott a kolozsvári ötvös céh hosszas virágzása, amely ellen így indokolt volt keresztbe tenni. S ehhez kapcsolható lenne, ha nem is a helyi, de ide is következményei által kiható felvidé-

ki céh és nem céh mozgalmak sora, amelyek a mohácsi vész küszöbén a bányavárosokban zavargásokkal akadályozták az ország védelmének megszervezését, s amelyek következtében végül is a felvidéki pixidáriusok nem érkezhettek meg a csata színhelyére. S amelynek elemzésével a Nemzet Nagy Tanárjai máig adósok maradtak, hacsak a Szlovák Szakszervezetek Nemzeti Hagományörzői nem foglalkoznak vele.

De elég legyen ezen hol diadalmas, hol szívtepő feudalista megemlékezések ajánlásából: polgáribb jellegű, noha szintén aulikus vonatkozású évfordulót kínál 1696. Éppen háromszáztizediket. Akkor történt, hogy az a bizonyos I. Lipót magyar király, mellesleg horvát, cseh király is és a szent német-római birodalom császára, aki tíz évvel azelőtt, tehát 1686-ban Ince pápával összefogódzva megszervezi a törökök végleges kipaterolását Budáról és Pestről, szóval ez a bizonyos Leopoldus az akkor kolozsvári lakos Felvinczi György költőnek és ügyvédnek kiváltságos engedélyt ad színjádzó társulat létrehozására és egész Erdélyben való működtetésére. Ez megünneplhető lenne Kolozsváron újabb olasz nyelvű operaelőadások által, valamint a magyar színházban rendezendő *Piszoárok, deszkabudik és vécépumpák a helyi magyar dramaturgiában* című kiállításal.

Am ha már megint a „csőcselék” című szó kerülgetése lett esedékes, utolsónak említhetném azt a mindössze 150. évfordulót, hogy 1856-ban megjelent városunkban Kemény Gábor műve: *A nemzetek fejlődéséről*. Ennek az az érdekessége, hogy Eötvös József nevezetes munkájával, *A XIX. század uralkodó eszméinek befolyása az álladalomra* cíművel vitatkozik! Ez a vita nagyon izgalmas ma is, mivel Eötvös ilyeneket írt: *Hogy a szabadság és az egyenlőség eszméi egymással ellenkeznek. Hogy a nemzetiség eszméje a szabadság és egyenlőség fogalmaival ellenkezésben áll. Ha az egyenlőség és szabadság azon értelemben, mely e fogalmaknak jelenleg tulajdonítatik, valósulhatnának is: ez nem eredményezné azt a meglepedést, melyet várunk tőlük. Ha a nemzetiségre törekvések a célt, melyet kitűztek, elérnék is, az európai emberiséget nem elégítenék ki...* stb.

Szóval, Eötvös és Kemény Gábor művének szembesítése talán elvezethetne Ortega y Gasset és mások töprengéseinek a felújításához is, már nemcsak a XX., hanem a XXI. század bizonyos eseményeinek a tükrében, hogy a demokráciában mi a viszony a tömegek és a „csőcselék” fogalma között... Vagy másik oldalról, Herczeg Ferencsen közelítve: ha elvárják a tömegektől, hogy szavazataival a közgazdaság, politika, tudomány legbensőbb kérdéseiről döntsön, miért nem engedik meg neki, hogy olyan színházat nézzen, amilyent szeretne?

FODOR SÁNDOR

Búcsú – a „negyediktől”

Annak idején, az ötvenes évek derekán, úgy 1955 őszén, talán egy évvel az '56-os forradalom előtt, megalakult Kolozsváron az „urak” társasága (amire Szabó Gyula is hivatkozik utolsó könyvében, a sepsiszentgyörgyi Albert Kiadónál megjelent Kényszerpályákban). Bajor Andor, Fodor Sándor, Gálfalvi Zsolt, Huszár Sándor, Kányádi Sándor, Panek Zoltán és Szabó Gyula voltak a tagjai. Ha jól emlékszem, kétszer is összegyűltünk volt a Huszár Sándor lakásán, ugyanis lapot készültünk indítani, havonta megjelenő folyóiratot. Úgy terveztük, elkészítjük az első két számot és a harmadik laptervét – majd jóváhagyásért folyamodunk. Aztán a lap nem készült el, jóváhagyás ügyében se buzgolkodtunk, nem tudom, azért-e, mert valahol, valaki „összevonta a szemöldökét”, de az is lehet, hogy '56 őszének az előszele terelte másfelé érdeklődésünket, az „események” után pedig nem volt esedékes. Egyvalami biztos, nem a kedvünk ment el a lapszerkesztéstől, és össze se vesztünk, tehát nézetkülönbségek miatt se fulladt kudarcba a terv. Tiszta lelkiismerettel mondom: ma se tudom, az idők szele fújta-e el a tervünket, vagy „leintettek”. Ha így történt, nem tudom, melyikünket „figyelmeztették”, és azt se, hogy kicsoda.

Arra azonban jól emlékszem, ha egyikünk-másikunk között alább is maradt a kapcsolat ápolása, az idők-évtizedek során fel-felbukkanó, olykor gyűlölködésig fajuló „irodalmi vitákban”, klikkharokban mi heten sohasem szövtünk egymás ellen. Ha valamelyikünkkel nem értettünk egyet, ha nem értett egyet valaki valakivel – hallgattunk, vagy levélben, szóban tisztáztuk egymással a tisztáznivalókat. És – ahol lehetett – segítettünk egymáson. Egyébként magunk közül valónak tekintettük Székely Jánost is. Sütő talán azért nem került közénk, mert néhány évvel (kettővel-hárommal?) előtünk indult, és már „állami díjas”, méltán befutottnak számító író volt.

De maradjunk a magunk hetes „úri” csoportjánál, az „úri szék”-nél, ahogyan mi neveztük magunkat, amelyiknek kizárólagos joga volt akár a magasabb címet is megadni, ami csak nagy alkotó egyéniségeket illetett meg. Így például megkapta a „bá” címet Nagy Imre, a festő. Kányádi továbbította ugyanezt Illyés Gyulának és Márton Áron püspöknek is (ha jól emlékszem). Úgy tudom, mindenki örült a „megtiszteltetésnek”.

Hetünk közül – végül – elsőként a legidősebb (nálam két hónappal öregebb) Bajor Andor ment el korán, egy évvel a rendszer-váltás után. Utána azonban felbomlott az elhalálzási sorrend. A nálam két évvel kisebb Panek Zoltán követte Bajort odaát. Aztán – most egy éve – Szabó Gyula gyászjelentését írták meg, pedig ő még Paneknél is fiatalabb volt. Végül idén, december 13-án Huszár „ugrott előre” a sorból. Ő se várta ki a rendet, hisz két évvel volt mögöttem korban. Maradtunk hárman: Gálfalvi Zsolt, Kányádi Sándor és jómagam az „urak” közül.

Ami talán figyelemre méltó: amellet, hogy nem egyformán tarisnyált fel bennünket a Fennvaló tehetség dolgában, mindenik

eltávozottunk után maradt valami emlékezetes, olykor tiszteletre méltó életmű, valami módon mind a négyen megmaradtak a romániai, az erdélyi magyar irodalom történetében. Tovább él Bajor Andor, hiszen újra meg újra kiadják felejthetetlen írásait. Sőt: mintha nőne olvasóközönsége. Legkevésbé a betegsége miatt Magyarországra áttelepülni kényszerült Panek novelláit, szípközön szellemes írásait, kiváló regényét adják ki újra, de meggyőződésem, ezekre is sor kerül. Szabó Gyula? Őt is olvassák, újraolvasják, kivált nagyszerű novellái válnak felejthetlenné (egyébként majd minden írása az). Ikertestvérekként együtt indultunk – együtt dicsért meg Nagy István bennünket Amit kétszer is érdemes elolvasni című írásában, és noha Gyula volt a fiatalabb, úgy látszik, odaát nagyobb szükség volt őreára, mint rám. Most, a közelmúltban távozott a negyedik „úr” is: Huszárúr.

Noha az évek folyamán, amint említettem, sohasem fordultunk szembe egymással, az 1956-os „vízválasztón” az „urak” a tisztességes oldalon maradtak. Talán csak Huszárúr ismerte fel ezt a vízválasztót a legkésőbbben közülünk. Utunkbeli munkássága, sőt színházigazgatása se bizonyult az ő esetében vízválasztónak. Amikor már kezdtük volna azt hinni, hogy Huszárurat megvásárolta magának a Hatalom, 1970-től végképp letette a garast – mégpedig a mi oldalunkon. Éppen akkor, amikor kinevezték a Bukarestben indult magyar hetilap, A Hét főszerkesztőjének. Azzal kezdte, hogy bennünket, az „urakat”, régi barátait mind meghívott volna a lap szerkesztőségébe, de belátta, hogy nem szívesen hagynók el Kolozsvárt, vagy ahol épp élünk, ezért tanácsunkat kérte munkatársak dolgában, és sikerült lapjához igen tehetséges és becsületes fiatal gárdát összehoznia. Köztük nem utolsósorban Földes Lászlóval. Írásművészete is hatalmasat fejlődött. Jóllehet novellái, elbeszélései zömükben végig a humanum vonalán maradtak, Sorsom emlékezte, a Vallomások egy büntelen nemzedék elkárhozásáról, amely 1982-ben jelent meg, végképp bebizonyította, hogy nemcsak lapszerkesztőként, de íróként is az „urak” mellett, közöttük maradt. És a 13 év alatt életművének részévé vált A Hét is. A Hatalom meglepően türelmesnek mutatkozott iránta jó ideig: tizenhárom éven át tűrte, hogy Huszár homlokegyenest az ellenkezőjét tegye annak, amiért a lap élére állították. Ahelyett, hogy lassú beolvadásunkat szorgalmazta volna – a Hatalom hol goromba, hol agyafúrt módszereinek a „népszerűsítésével” –, ennek ellenkezőjét, megmaradásunkat segítette koncepciózusan szerkesztett lapjával. Amikor – mondom – 13 év után végképp meggyőződtek arról, hogy Huszár bizony nem a „homogenizálás” embere, szószólója, nem érték be azzal, hogy menesztették a főszerkesztői székéből, de szigorú „felügyelet” alá is helyezték az Előre szerkesztőségében, majd pedig igyekeztek oda hatni, hogy mielőbb hagyja el az országot. Amikor tudomására hozták, hogy Kovászna megye hatóságai nem teljesíthetik kérelmét, hogy ott telepedjék meg betegnyugdíjasként, végül

Huszár Sándor az 1960-as években

beadta a derekát. Kérte végleges eltávozását az országból és a befogadását maga és családja számára Magyarországtól. Mindkettőt megkapta, szinte rekordidőn belül.

Könyvei azonban – maradtak. És maradtak A Hét kollektívái is, annak bizonyosságával, hogy még a kommunista diktatúra éve alatt is lehetett tisztességes folyóiratot szerkeszteni, írni Romániában.

Huszár Sándor helyét megállapítani a romániai magyar, egyáltalán a magyar irodalomban, sajtótörténetben, még korai lenne. Bizzuk ezt talán a „hálás” vagy hálátlan utókorra.

Személy szerint irántam mindig meleg barátsággal viseltetett. Akkor is, ha ritkán találkoztunk. Jól emlékszem, színigazgató korában egyszer csak megszólított: „Mondja, ször, magának nem kell egy kis pénz?” „Az mindenkinek jól jön” – válaszoltam, azt híven, valami fordítással akar megbízni, de nem. „Na, ha jól fog, akkor ül le és gépelj nekem egy fél flekknyi színopszist (vázlatot) egy három felvonásosra. Azonnal kiutalok neked ötezer lejt”. Elnevettem magam, hiszen szép-szép a két havi fizetésemnél többet kitevő összeg, de mi lesz, ha nem sikerül megírnom a darabot? „Nem megy, Huszárúr – feleltem. – De ha tényleg írok egy darabot, azt neked adom.” Egyébként szívesen írtam A Hétnek – és nemcsak én. Emlékszem és magam is csodálkoztam, amikor A Nyergestető tanulsága című írásomat átverte a cenzúrán. (Arról volt benne szó, hogy van egy pont az egyén, de a nemzet életében is, amelyen túl már becsülettel hátrálni nem lehet.)

Magyarországon, Szegeden két alkalommal is meglátogattam. Feleségével, Irmával, mindig szívesen fogadott. Jó volt tudnom – ha ritkán látogatom is –, hogy Szegeden, majd Békéscsabán, ahová átköltözött volt, van egy barátom, akihez bármikor bekopoghatok. És ez is valami – volt.

Búcsúzom tőle, de tudom, nem örökre. Életkor és emberi számítás szerint én lennék soron az „urak” közül. A Fennvaló akaratára szerint, előbb-utóbb találkozunk.

CSEKE PÉTER

Megcenzúrázott írások

Jancsó Béla: Kosztolányi Dezső (1885–1936)

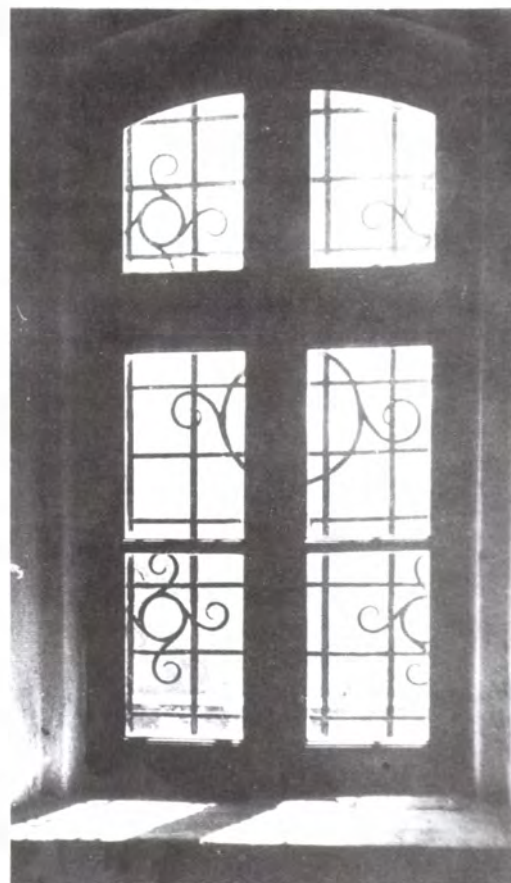
Nem győzöm elégszer hangsúlyozni tanítványaimnak: kutatásaik során mindig az elsődleges forrásokból induljanak ki. Ne feledjék, hogy például a két világháború közötti szövegek újraközlései során is gyakorta „ideológiai tankcsapdák” vermébe estek az eredeti gondolatok. Szerencsés helyzet, amikor a szöveggondozó – a kiadóval egyetértésben – jelezni tudta az önkényes csonkolás helyét, ha nem is annak méreteit. A nyolcvanas évek derekán, amikor az Erdélyi Fiatalok dokumentumkötetét szerkesztettem, magam is éltem ezzel a – Mikó Imrétől és Dávid Gyulától „ellessett” – módszerrel. A három előcenzúrázás során „kijavasolt” szövegrészek helyét szögletes zárójellel – [...] – jelöltem, a jegyzetekben pedig igyekeztem visszacsempészni a fölöttek hatóság által töröltetett részeket. Nem szöveg szerint persze, hanem többnyire a lényegre utalóan. A tapasztalat szerint ugyanis a cenzorok a főszövegre koncentráltak, az apró betűkkel szedett jegyzetapparátus „átbogarászásához” nem volt sok türelmük. Bár akadtak abban az időben „filológiai képzettségű” szekustisztek is.

Történt pedig, hogy egy tanulmány írására készülődve nemrég felapoztam Jancsó Béla egyetlen kötetét, a Mikó Imre gondozásában a Kritérionnál 1973-ban megjelent – cikkeket, esszéket és tanulmányokat tartalmazó – Irodalom és közélet. Véletlenül a számomra eddig ismeretlen Kosztolányi-nekrológra nyitottam, és így mindjárt feltűnt a szövegirtás ominózus jele. „Nagy költő volt – olvasom a lendületesen indító második bekezdés első mondatát –, bár természetünktől s világfelfogásunktól sokkal távolabb álló, mint Ady vagy Tóth Árpád. [...]” A kimaradt rész bántóan megtöri a szöveg ritmusát, és más gondolati regiszterbe helyezi a folytatást. Azt nem feltételeztem, hogy a cenzúra Jancsó „kifogásaival” szemben akarta volna utóéletében megvédeni Kosztolányit. Viszont óhatatlanul abba a gyanúba keveri a Nyugat esztétikai ízlésén nevelkedett, a nyugatos költőket bensőségesen ismerő szerzőt, mintha maga is a „hangulati költő”, az „öncélú formaművész” – Dsida esetében is jól ismert „epitheton ornans”-ok! – kalodájába akarná zárni Kosztolányit. Holott Jancsó Béla épp azokban az években hadakozott a legvehemenesebben az irodalmi dogmatizmus tu-

datszúkitó megnyilvánulásaival – nem kímélve testvéröccsének, Jancsó Elemérnek a világnézeti elfogultságait sem.

Minthogy az idézett írás jegyzetei az Erdélyi Fiatalok 1936-os évfolyamát jelölik meg eredendő forrás helyül, elővettem a nemzedéki folyóirat vonatkozó számát. És a kihagyatott részben ezt olvasom: „Ők [mármint Ady és Tóth Árpád] a mai élet legégetőbb magyar kérdéseinek adtak örökkévaló emberi kifejezést. Ady nemcsak lírikus volt, de az új magyar világfelfogás úttörője is. Kosztolányi ennél szűkebb értelemben volt költő. Látszólag nem nőtt annyira össze fajával, látszólag nem nőtt annyira össze korával.”

A cenzúra „érzékenységet” alighanem az örökkévaló – tehát a mindenkori jelenben létező – „magyar kérdés”, „magyar világfelfogás” váltotta ki. Az idézet utolsó mondata pedig – a későbbi kiadványokban is üldözött – faj kifejezés miatt töröltetett. Ám az sem kizárt, hogy épp a nyomatékossító „látszólag” intette éberségre az elmeórságot. Így nem került annyira piedesztálra Jancsónak a későbbiekben kifejtett véleménye: ez az „irracionalitás rétegét felborzó” költészet az „igazi emberség eszköze” volt az Ady utáni korszakban, amely emberfeletti próbák elé állította a kárpát-medencei magyarságot.

Ebből az írásból tudtam meg egyébként, hogy Kosztolányi 1934-ben – életében először és utoljára – Erdélyben is járt, Marosvásárhelyen és Kolozsváron tartott felolvasó este- ket. Marosvásárhelyen Molter Károly és Dsida, Kolozsváron Szentimrei és Jancsó Béla kalauzolta. Az eseményt Szemlér Ferenc, illetve Vita Zsigmond örököltette meg. Utóbbi az Erdélyi Fiatalok hasábjain. „Marosvásárhely után – olvashatjuk a folyóirat tavaszi számában – április 11-én Kolozsváron tartott Kosztolányi Dezső felolvasó-estet. Az Iparkamara nagyterme ünnepi díszbe öltözve fogadta az ifjúság és az örök szépség költőjét. [...] A közönség zúgó ünnep- lése közepette lépett a dobogóra. A szépség egyedül való hatalmát hirdető költő távol áll a közönség szélesebb rétegeitől, és mégis, amint előadásában meglevenedett verse és prózája, új értelmet nyert a Kosztolányi-szó, áradó szó lett, ami elől nem lehet kitérni. Művészetének széles skáláját csodálhattuk meg a Fényes koszorú, az Ilona versek könnyed, meleg dallamosságában, az Európa, a Szegények magából kiemelkedő erejében és prózájának hol gúnyolódó, hol boldogan ölelő képeiben... [...] Legmélyebb verse a ráadásként adott Hajnali részegség.” Az egymásra találás felemelő élményének újraélése során Vita az est „szépséghibáira” is utalt. Nevezetesen arra, hogy a kisebbségi közélet mérvadó személyiségei távol tartották magukat a rendezvénytől. Nem érezték volna meg, hogy egy Kosztolányi-est nagyobb dolog, mint „minden eddigi sérelmi küzdelmünk”? Kérdésfelvetésével egyszersmind a választ is sugallta: kisebbségi helyzetben a magyar kultúra egysége jelenti a megalázottak és megnyomorítottak elpusztíthatatlan hatalmát.

Nekrológiájában Jancsó Béla megkísérli felvázolni a műfordító, a prózaíró, a költő és a nyelvvédő Kosztolányi pályaképét, örökérvényű teljesítményét. „A magyar nyelvnek kevés olyan művésze volt, mint ő – fejtette ki –, lelkünk legzengőbb eszköze csak néhány nagy költőnknek és íróknak volt még olyan mértékig sajátja, mint az övé. Született csodálatos érzékét a műfordítással és a régi magyar nyelv állandó tanulmányozásával tette utolérhetetlen kifejező erővé. Ezt a nyelvet fejlesztette alkotásaival, ezt óvta, védte. [...] Leírni is döbbenetes: a magyar nyelvnek ez a páratlan művésze nyelvrákban pusztult el.”

Ha eddig csak sejtettem, most már tudom, hogy miért adom minden ősszel tanítványaim kezébe Kosztolányi Nyelv és lélek című kötetét.

UNGVÁRI LÁSZLÓ ZSOLT

Zenész, hunyt szemmel

I

Ahogy az esős járdasor tova fut,
az álom küszöbén virraszt a hársfa,
szerelmünk homokórája vízbe hull.
Bújj hozzám, fejünk alatt forró párna,

ha jön a tél, lebegvén angyalokkal,
a csillagtalan éggel betakarlak,
etüstpánkát adok, fehér hóval
erősítlek, hogy megmaradj szabadnak.

Dúdold nekem, hogy rejtőzve értem élsz,
hogy nem markol beléd soha már a félsz.
Súlytalan áradsz bennem, mint fény a habban.

Ki ölelt egyszer, örökre társra lel,
tisztaságunk él, s az éjből suhan el,
mint felhők a csillámló, kék magasban.

II

Mint felhők a csillámló, kék magasban,
úgy sejlik föl sok törékeny évem,
a friss élet, mi rezgett öntudatlan,
világolt benn a forró anyaméhben.

A hó hozott az érett napvilágra,
az első sírást hosszú csönd követte,
a fagyban takart anyám karsú álma,
a tél csillaga hullott tenyerembe.

Látod, kedves, most mindezt elmesélem,
hisz átsüt hangod az evilági léten,
engem keres, tükrök közt, messze, túl

sebzett valóN, a gyermekkorba térve.
Kicsiny vonattal szállunk fel az égbe,
s a zöldkarikás bohóc eszembe jut.

III

A zöldkarikás bohóc eszembe jut,
a cirkusz apró sápjá szől kezemben,
mienk a város, röptet az esti út,
a szem mögött a hó függönye lebben.

Ez, lám, az első kéksípkás karácsony,
téli szeráfra várok ágyba bújtan,
a szegen szunnyad barna kiskabátom.
Az éji hóval ablakodra hulltam:

az ébredés, hidd, együtt mindig szebb lesz,
lényed él bennem, szól felnőtt szívemhez,
játssz nékem újra most, köt a húr, a dallam.

A világ bent kitárul, eljön majd az ünnep,
gyermekünk nagy körhintára ülnek,
pörögven fehér, adventi havakban.

IV

Pörögven fehér, adventi havakban,
hiányod súlyom, a lélek félreüt,
nem kellek már. Miért hagytál magamra,
mint a hangolatlan, törött hegedűt?

Miért a sziszegő, forró fájdalom,
a magány kulcsa a hült szobazárban,
s hogy a versemben csak veled alhatom,
ha éj jön s a valóság logikátlan?

Ki érti meg, hogy nélküled nem élhet
soha hangom, hisz tört ütembe téved,
s mi bent dönget, a semmi szétzilálja?

Mi volt? Mi volt, mi engem hozzád fűzött?
Test kottája, mi istenekhez üzött?
A felnőttkor szép álmunk szerterázza.

V

A felnőttkor szép álmunk szerterázza,
de hidd el kedves, mindig érted éltem,
ha öleltelek fájva, félve, fázva,
s fülem a szívedet hallgatta szépen,

több volt az anyám ölenél is talán.
Simogattál, mint bohó gyermek tetted,
ha teltek lázban percek, s órák után
rám néztél, kisebb lett köre szemednek

a forróságtól. Kezed elbújt kezemben,
verset hallgattunk, élt a fény szívedben,
világított arcod, s hittem, te vagy én.

Miért kellett ez örökre véget érjen,
miért maradtam tehetetlen, tétlen?
Villanó hab leszünk az isten tenyerén.

VI

Villanó hab leszünk az isten tenyerén,
e kettős magányban egymásba forrtan,
ágyam a tél, felejté tested melegét,
a való metszett csontként összeroppan.

A csönd fagyott üveggömbjébe zártan
nem hallom többé dallamát hangodnak,
mélységet mér rám a különített távlat,
rejtélytelen lesz a múlt és a holnap.

Emlékszik még rád föl-fölizzva testem,
tudja, nem vagy, elérhetetlen lettem,
de mondd, sötét nappalaim ki látja?

Ki számol le a sűrű hallgatással?
Érezlek most, hívóalak vallomással,
mint zenész, hunyt szemmel, húrját vigyázva.

VII

Mint zenész, hunyt szemmel, húrját vigyázva
úgy gondolok most arra, mi enyém volt,
szádra, szép melled domborulatára,
én, ki benned egyetlen nőt hitt s csókolt.

Talán majd egyszer emlékszel s megérted,
hogy tévedtünk bár, de összeköt a múlt,
s míg futnak bennem társtalan az évek,
a halálunk golyója homokba hull.

Oda érz, hol nincsen magány, betegség,
csak tiszta ég, barokk kotta hangjegyét
húzza vonód s tudod majd, a zene él.

Én az maradok, aki mindig voltam,
s bár elmentél, lásd, rád lelek a szóban,
melenget egy hosszú, téli költemény.

VIII

Melenget egy hosszú, téli költemény.
Mit nem adnék, ha most velem lehetnél,
hallgatnánk szobámban vékony énekét
a kék begyű cinkének, mely fagyban él,

akár én most magamban, nélküled.
A nappal üres és mindig tárgyaltan,
rám hullatják beteg, fehér fényüket
az éjek, s mi a magányban megmarad,

kihunyt csók, lehalkított vágy zenéje,
őzsmed barna, kisebbedő fénye.
Nem bírhatlak már sajtó akarattal,

>>>>>>>>>>>>

*elmos az eső és a bánat megver,
tele van testem érintés-hegekkel,
perc csak, és meztelenül ér a hajnal.*

IX

*Perc csak, és meztelenül ér a hajnal,
s aki elmegy, tárgyakon hagyja kéznyomát,
idegen lesz a ház, nincstelen az udvar,
bolyong a fényben a bolyhos hársfaág.*

*Ki visszatér a függönyözött múltból,
tühegyen jár, mint a bántó gondolat,
rózsát őriz, mely egykor ölbe hullott,
mint feledésre apró gyémántlakat.*

*Megyek hát, feledem lépted ütemét,
viszi a folyó szerelmünk kék egét,
nincs semmi már, mi e földön vigasztal,*

*esős utcád emlékeztet rád ma még,
míg idézlek szeptember e reggelén,
s égre száll a faszor, szaglász a nappal.*

X

*S égre száll a faszor, szaglász a nappal,
de ma másnak virrad fehérén az ég,
tán mást csókolsz az őszi alkonyattal,
kertedben mókus lakik, tücsök zenél.*

*Más vigyázza kedved, szellős mosolyod,
másnak melegítisz friss, gőzölgő teát,
míg én a súlyos, borongó napokon
szólítlak válasz nélkül órákon át.*

*Elrejt az idő. Úgy fognám kezed,
mint aki erősödik, gyógyul veled,
hogyan életünk ne maradjon lombtalan.*

*Mesélnék neked hóról, téli lázról,
de halkulok, s a rejtett angyal rám szól:
az időből kihull mind, ki szóttalan.*

XI

*Az időből kihull mind, ki szóttalan,
hát ne hallgass, és mondd el, hogy mi bánt,
mi fáj, meghaltam-e benned nyomtalan,
s mit érek így, hogy egyedüllétre szánysz?*

*Rossz-e most neked? Még él benned a láz?
Állhatok ellen magam szomorítván
annak, mi volt és ma visszahangzó magány,
de hallgat majd, mint sötét, nagy kincstár?*

*Fenyít még az utolsó találkozás.
Kimondatlan végszó, mit nem hallhat más,
csak én, ki valód poharát kiitta.*

*Mintha kéz nélkül élnék, metsz hiányod,
de vers dobban, sírva ürbe kiáltok,
s lendül a karod most, akár az inga.*

XII

*S lendül a karod most, akár az inga,
mintha láng lett volna, mit szétbont a múlt,
tested mértana, íveid nagy titka,
a lényed, mely mindig szeretni tanult.*

*Sújt a szó, veszejt, hisz nem lehetsz enyém,
zálog volt tested, a lelked sarkköre,
sodorna csillag, ezüst áram feléd,
az élet, a vers, hogy fogadj örökbe.*

*A lebegést oldja az emlékezet,
lelkünk nagy útja kék örvénybe vezet,
kagyló zúg ezüsttel, lám, egyre hívna...*

*Percbe gyűjthető az idő egésze,
míg fölnezel a kettőnk lakta égre,
s ritmus lüktet szívedhez igazítva.*

XIII

*S ritmus lüktet szívedhez igazítva,
tegnapokban alszol, mindig útrakélsz,
a szerelem ezer szobája nyitva
áll neked, suhansz fehérben, mint a tél.*

*Most állsz előttem kábultan, szomorún,
visszanyelt szavakkal, súlyban, nesztelen,
mondd, hogy vegyek erőt a vak, beteg bűn,
tudván, hogy örökre elveszítelek?*

*Lehull a lomb, bujdos benn a fanyar ősz.
Mért, hogy hunyt sorsoddal bennem egyre nősz?
Mészként szívárogo belém, mi alaktalan,*

*mint fagyott hóban, meztelen reszketek,
a zilált ütemben orvul csönd rezeg.
Szeress, ne vesszek el végleg, hangtalan.*

XIV

*Szeress, ne vesszek el végleg, hangtalan,
hisz rajtad kívül nincsen senkim, semmim,
s a kötés, mi elszakadt valótlan,
miénk lehet újra egy hosszú percig.*

*Ne hagyd, hogy üzzön árnyék és felejtés,
őrizz meg engem, mint színt a lepkeszárny,
s ha rám gondolsz egy szóttalan téli estén,
veled leszek, a versem megtalál.*

*Ha el is hagysz, én soha nem feledlek,
örök, mi kettő, nincs élte az egynek,
egyedül nem szólhat, téveteg a húr.*

*Most messze leng a sétány, kell a csók,
úsznak az égen ragyogó, kék hajók,
ahogy az esős járdasor tovafut.*

XV

Mesterszonett

**Ahogy az esős járdasor tovafut,
mint felhők a csillámló, kék magasban,
a zöldkarikás bohóc eszembe jut,
pörögvén fehér, adventi havakban.**

**A felnőttkor szép álmunk szerterázza.
Villanó hab leszünk az isten tenyerén.
Mint zenész, hunyt szemmel, húrját vigyázva,
melenget egy hosszú, téli költemény.**

**Perc csak, és meztelenül ér a hajnal.
Égre száll a faszor, szaglász a nappal,
s az időből kihull mind, ki szóttalan.**

**Lendül a karod most akár az inga,
ritmus lüktet szívedhez igazítva.
Szeress, ne vesszek el végleg, hangtalan.**

A nagy KILOMETRIK

irányítja és szerkeszti Karácsonyi Zsolt

ESZTERÓ ISTVÁN PARÓDIÁI

Ugye, értitek?

Férfiszépségem hegyén

Írta Orbán János Dénes

Ma Márta, Jolán és Brigitt
külön és együtt kérnek,
imádják száz klafa pipit,
de ne álljak be férjnek,

ha pirost jelez a lámpa,
tíz kéz bambul a sliccre,
sebességváltót zihálva
szopnak lövellő spriccre,

blúzt, inget tépve szaporán
szédít buggyantó vágta,
volán és közém ül Jolán,
utána Brigitt, Márta,

férfiszépségem hegyén
úszik tejfölös felhőn
Judit, Fanni és Helén,
s nincs egy papírzsebkendőm.

Amál, Kemál, kannibál

Írta Sántha Attila

Csak kanalizok Amált,
ha bekapott legyet,
hagyok benne kanált,
hogy velem egyek legyek,

mert imádok Amált,
nyüzsgi az egyebet,
Kemált úgy megabált,
majd' belegebedek,

aztán megint Amált
cafatokra széjjel,
visszajárul anált,
fonákjárul kéken,

s lenyelem a darált
véresbe gyúrt Amált,
s benne magam, Kemált,
aki belecenált.

A nagy vörös Corpus

Írta Karácsonyi Zsolt

A másik énem rücskös pólusa
Avalon Anna begyébe fakadt,
vöröslő tornyok meredt Corpusa,
erőszakolja meg az árnyakat

Szvijszavszkban, keblek hervadt opusán
szóktetve nyerit meztelen falóm,
a sárga partok habzó trópusán
ölembé hullsz két rongyért, Ysabeau-m,

hol ismeretlen rózsát tart egy herma
fölénk, és száján kicsordul a méz,
megsárgultan hömpölyög a sperma,
amelyből szüzek kancsi szeme néz.

Evolúció

Írta Lászlóffy Aladár

A múltunk élén, úgy gondoltam,
metróval a Duna alatt,
az enyém lehet minden holtan
ami fölöttünk elszaladt,

mert lemarad az ingerküszöb,
fejem fölött part ha szakad,
míg Hellász-szerte száll az üszök,
s perzsák nélkül is szarba' vagy.

Szarházi ezred

Írta Király László

Lovas csörömpök és csatakos nyergek
árnyéka vágat, ellopott paták
nyomába fülő döglött történelmek
hallgatnak agyon elkurvult hazát,

golyók verik még combom ezzel, azzal
gatyába rázott indulat tövén,
mikor csupán az aranyér marasztal
s a beleragadt ritkuló sörény.

Szarházi ezred, adj egy hasonlatot
országomért, legalább egy számért,
s a térzeném hátulról is hallhatod,
ha átlépek az utolsó határt.

Bora-Bora bora

Írta Böszörményi Zoltán

Reggel lelkem
 mikor bokám
 nincsen mossa
 korán szépre
 elmélkedem Bora-
 Bora- Borán
 Borán

 tenger gyöngyagyló
 bora a hotel-
 szobám,

míg
 gyöngyözöm
**Bora-
 Borán**

minden
 versben
 Bora
 Borám
 veled
 hálók
 Bora-
 Borán

Parti Nagy Lajos

Böjtológiai gyakorlatok

Írtam Strumm Pántli verse

Ugrálok a lépcsőfokon
 ne vedd zokon
 ha képedet az ablakon
 elmázolom

valahonnan kiutaltak
 mikor ide beutaltak
 a zűrömben tengek
 mint leszózott nyelvek
 a kirakatban

hess te beste varjú károg
 szabad madár a gyomromba
 egyre korog
 pólómra pingált otromba
 fegyelem
 piruláit a Colával
 lenyelem
 elrepül a pille flakon
 amelyben így böjtör lakom
 ápolóim is velem
 írja tovább tollam füzem
 ahogyan következem

kurva böjti tájban
 felhorgadó reggel
 amikor dagály van
 kutakodni kezdel
 nővér bugyijában
 vérekes szemekkel

nadrágomban megfeszülök
 büfés néni penészvirág
 kalapomba hegedülök
 mosolyáért vásárfiát

mikor minden elbüfé
 a pungám is elbüfög
 ülök rohadt félhomályban
 sárga házban

egy böjtológián
 a gyomrom kinéz és
 dől a vers rakásra
 lenyelem kihányom
 újrafogyasztásra
 kinézek benézek
 kolbászból a rácsok
 kúsznak a falakon
 grafitnesz szakácsok

Turbán

Írta Kovács András Ferenc

Betétdal „A Kúr kán háreme”
 címűből
 Kezdetben vala a Turbán,
 Nyúlványt az egekbe szúrván
 Így zengett: "Nézzétek, Turba
 Milyen szép keresztülfúrva,
 Milyen szép keresztülfúrva!"

Perdült és fordult a Turbán
 Turbán és a többi kurván,
 Szikrázó felhők közt nyúlva
 Kitáguló kék azúrba,
 Kitáguló kék azúrba.

A rumbán megroggyant Turbán
 Hegye az utolsó kurbán,
 Hiába esdett száz Turba
 Repetát újra meg újra,
 Repetát újra meg újra.

A nagy hegyi költő

- tolvajballada -

Írta Király Zoltán

Mér nem adott anyám disznyókat őrzőnek,
 Minek adott anyám, nagy hegyi költőnek,

Hogy legyenek immár jó szerelmetes párja,
 Ha keresztutat vért ontani elállja,

Gyilkolni szonettet, herélni a rondót,
 Kurnikovák hasán mázolni az ondót?

Jajszóval sulykolok, ruhákat áztatok,
 Ágyamból kivégez minden szörmény papot,

Talán szlovák, ukrán, de lehet hogy ruszki,
 Takarj anyám gyócsba, belehalok, tutti,

Síró sóhajomra úgy rúgja a pitvart,
 Hogy a dobajára szíven fog az infarkt,

Na, te híres kurva, a hét kerti törpe
 Mossa véres fejed ürmesborba, sörbe,

Fődig fátyolodban vonjanak kárpadra,
 Hol az anapestus a lelkét kiadja,

Ma fejedet veszem, készíj, híres kurva,
 Nem hóbörögsz nekem, flancos rima útba,

Kivágom a nyelved, ha kondul az óra,
 Jobb egy kurnikova, mint száz metafora.

Nagy hegyi költőnek minek adott ingem,
 Pirosló véremmel teleírta ingem,

S a bugyim, habfehér gyócsbul szemfedőmet,
 Mér nem adott, anyám, disznyókat őrzőnek?

Ugye, értitek?

Írta Lövetei Lázár László

*Nem érdekel, de mondom és hiszem,
amit csak sejtek, bár nem éri meg,
amíg bevetik ágyam, senki sem*

*fenekem nyomta nyomon méri meg
a lelkemből, ami még hátra van,
utánam jöhet, ugye értitek,*

*a vízözön, amelyen bárka van,
s kotyog vagy süllyed, az sem érdekel,
kit érdekelne rajta pár szavam,*

*ha már mellettük én nem férek el,
s hogy amit mondok, abból mennyi giccs,
amottan már az ördög mérleget,*

*a poharamba inkább bort keríts,
harminc év edzés erre már elég,
nem érdekel, hát rám se hederíts,*

ha még ezentúl bármit mondanék.

Európa kocsmái

Írta Farkas Árpád

*Csatakos hajamban komor jégcsapok
nyársára tűzők komondor évszakot,
orromra bukva taknyoló avaron
sünök erdejét véresre harapom,*

*egyedül, mint levert parasztháború,
mely sercintve kígyó pofájába fű,
kire országnyi alagút maradt,
nyomakodom a lópokróc alatt*

*türemlő seggek közt lélektől lélekig,
rothadó avaron csirázó évekig,
amikor az a jó hazai turma
egy kicsi sajtocskát nekem is kúrna,*

*de csak ajtóba vágott fejsze nyele
motoszkál mint székely hazám eleje,
jó borral, leánnyal senkise kínál
Európa füstfelhős kocsmáinál.*

Hableány a Bega-parton

Írta Nagyálmos Ildikó

*Ülök őszi Bega-parton,
mit nekem ti legények,
a fejemet jól feltartom,
nélkületek megélek,
hullám fodra napba szalad,
futkorászik, cicázik,
a szemetek is felakad,
ha köldököm kilátszik,
nyújtózom a víztükörben,
ugorjatok legények,
míg piruló hullámvölgyben
rátok nevet a lényeg.*

SZÉKELY CSABA PARÓDIÁJA

Márton László: Testvér is

E kétségkívül zseniális fejezet törté-
néseinek idején Kinizsi Ferenc uram, ki-
nek életében, sok más egyéb izgalmas
esemény mellett, melyekre itt szót nem fe-
csérlünk, érdemes megemlítenünk azon
különös és mondhatni egyedülálló, bár e
szó nem fejezheti ki teljes mértékben cso-
dálatusunkat és izgalmunkat, mikor e soro-
kat leírjuk, s azt sem, hogy eme izgalmak
közepette egy szál hajunk elkezd csiklan-
dozni a halántékunkat, mi pedig azt gond-
oljuk, hogy szúnyog, és odacsapunk, de
hát hülyék vagyunk, mert csak egy haj-
szál volt, mi pedig fejbe vágtuk magun-
kat, tehát azon különös és egyedülálló
eseményeket, melyek, mint azt oly sok
nagyserű krónikás is feljegyezte volna,
ha lett volna elég tintája, és nem aludt vol-
na bele eme eseményekbe lejegyzésük so-
rán, roppant fontossággal bírtak Kinizsi
uram életének későbbi alakulására néz-
ve, hiszen ő, azaz Kinizsi Ferenc, ki tör-
ténatunk előtt négyszáz esztendővel még
meg sem született, ám később, ötvenkét
évvel azelőtt, mármint nem a négyszáz
év előtt ötvenkét évvel, hanem történe-
tünk előtt ötvenkét évvel, mégis világra
jött, hogy a már említett krónikások hely-
lyett mi legyünk sorsának mindentudó
szemlélői és alakítói, mi, egy mindent lá-
tó olvasó és egy örülten tehetséges és sze-
rény, ám annál szűkszavúbb író, tehát Ki-
nizsi Ferenc, bár csak három év múlva
jön rá e dolgok fontosságára, amikor vá-
gott sebbel fekszik a budai vár és Recskó
nevű lova alatt, ebben a pillanatban,
1634 április 4-ének kora reggelén, két év-
vel a nagy pestisjárvány, és háromszáz-
hetven évvel a francia futball világbajnok-
ság előtt, még mit sem sejtve ácsorgott
a Ferenciek tere metróállomás mellet-
ti közért közelében, egészen pontosan a
Centrál kávéház előtt, melyek akkor még
nem is léteztek. Meg kell jegyeznünk,
hogy Kinizsi Ferenc azon a bizonyos na-
pon nem véletlenül járt arra, hiszen az
adománylevelében, melyet személyesen a
királytól kapott, s vele együtt hat hektár
szőlőt a Bakonyban, néhány kisebb birto-
kot a Nyárad mentén, és egy hosszan tar-
tó náthát, azt is személyesen a királytól,
a keltezés az 1712-es esztendőt tüntette
fel, amikor is Kinizsi Ferenc már nem él,
dédunokája viszont akkor tőri ki három
fogát bújócskázás közben, de hogy pontos-
an mi az összefüggés eme adománylevel
és Kinizsi Ferencnek a kávéház előtt való
ácsorgása között, pontosan nem tudjuk,
magunk is csodálkozunk azon, hogy ő, Ki-
nizsi Ferenc, aznap éppen ott volt, de hát
ez van. El kell mondanunk azt is, lévén
történatunk szempontjából nélkülözhetet-
len részlet, hogy míg e sorokat írjuk sa-
vanyún vigyorogva, mintha citromot lát-
tunk volna, hatfelé szelve, csöpögve, úgy
értem, nem mi vagyunk hatfelé szelve,
miközben látjuk a citromot, és nem is mi
csöpögünk, hanem éppen a citrom, tehát
hogy míg írjuk e sorokat, kint fúj a szél,
és 19 fokot mutat a hőmérő.

Térjünk rá tehát azokra a fontos dolgok-
ra, melyekről már szót ejtettünk, de még
meg nem neveztük, s amelyek sokkal na-
gyobb mértékben befolyásolják majd e tör-
ténat alakulását, mint az a diófa Bérczy
Jakab kúriájának udvarán, mely alatt egy-
szer átvonult egy egész sereg bolyhos kis-
csirke, s melynek árnyékára sose süttöt-
t rá a nap, tehát sokkal nagyobb fontossá-
ga lesz a már említett eseményeknek, lé-
vén hogy erről a diófáról eddig még nem
beszéltünk, és ezután sem fogunk. Mie-
lőtt azonban rátérnénk eme lényeges dol-
gokra, kézen fogjuk az olvasót, és a Duna-
partra vezetjük, ahol 36829. Szulejmán
szultán hajóhídja áll, és ott elrejtőzünk ve-
le, azaz a kedves olvasóval, egy bokor mö-
gé, jól szájon vágjuk, ha pisszenni mer, és
nem engedjük hugyozni sem, mert figyel-
nünk kell Kinizsi uram közeledtét, aki bi-
zony már közeledik, jödögél Recskó nevű
lován szép csendesesen, de közben meg-meg-
torpan, visszanéz, majd andalogva tovább
indul, szóval közeledik, és arra gondolunk
közben, hogy ha nem közeledik gyorsab-
ban, kitepjük ezt a lapot, és megetetjük
vele, tehát a bokorból figyeljük az esemé-
nyeket, elhessegetve a fölöttünk köröző le-
gyeket, melyek az unalomtól meghalt ked-
ves olvasó miatt gyűltek oda, így egyedül
figyeljük Kinizsi uram közeledtét, mely-
ből odaérkezés nem lesz, ugyanis eszébe
jutott valami, így a szemünk láttára meg-
rántja a kantárt, és elvágtat. Talán az jut-
hatott eszébe, hogy 1613-ban, hetvennyolc
és fél esztendővel azelőtt, hogy Géczy Far-
kas, nyugalmazott kancelláriai jegyző, há-
romszázkilencezredik alkalommal ült rá
az árnyékszékre, valamint huszonhárom
és – negyvenkét perc híján – háromne-
gyed évvel azelőtt, hogy MCMXXXL. Rá-
kóczi György félrecepta süvegét, és azt
mondta, hogy hej! (hat évvel és ötvennégy
nappal később ugyanez a Rákóczy György
az, aki nincs Gyulafehérvárt, hanem más-
hol van), tehát hogy 1613-ban, mikor egy
verőfényes napon kivágtatott piski bir-
tokáról, úgy felejtette a gázt, ezért most
hazavágtatott elzárni azt, legalábbis így
gondoljuk. Kinizsi uram tehát, aki nem tu-
dott németül, igaz szuahéli nyelven sem,
bár ez kevésbé fontos, de igaz, most német
nyelvtudása sem az, hiszen nem Bécs felé
vette az irányt, hanem Nagyvárad felé,
most sebesen vágtat, és itt meg kell jegyez-
nünk, hogy Kinizsi Ferencnek egy testvér-
öccse is van, Kinizsi Zoltán, aki legalább
ilyen sebesen tud vágtatni, de most nem ő
vágtat, hanem a Ferenc, és mi csak fuldok-
lunk a porban, amit Recskó nevű lova vert
fel, földhöz vágjuk kalapunkat, amiért
nem jött el a bokorig, ahol vártuk, és mér-
günkben még a kedves olvasó hullájába is
belerúgunk, szóval Kinizsi Ferenc lóhalá-
lában vágtat a másik irányba, és mi, e vá-
ratlan és izgalmas fordulat miatt, ama bi-
zonyos életbevágóan fontos dolgokról majd
a következő fejezetben fogjuk lerántani a
leplet, abban a fejezetben, amelyet még
meg sem írtak, és ezután sem fognak.

FEKETE RICHÁRD

Át-iratok

Weöres Sándor:

Az éjszaka bordái
(Az éjszaka csodái)

(kórházi változat)

A kórterem itt tengerszínű máz –
Nem egyszerű a vers hát jól vigyázz! –
A tévésobán, mint aranyerekben
vérzenek a vérzenék, fecskendők,
s a folyosón túl azúrkek selyemben
hallanak a halhatatlan erők.
A reszketés ölen pár gyűrött fénykép.
Mögöttük fejfaképpen gyertyafény ég.

Ha bivalyerős gyógyszerem se kell,
kicsi lány mivel altassalak el?
Ha szájjár tőled a buta lakat,
ajkad, végül csak egy dolog marad:
adok neked egy injekciót és
szád sarkát bontja már a reszketés.

Te! ha viszed, ha nem viszed,
úgy megtartom reszketésedet,
mint Toldi a farúdat
aranyemberbe farúdat –
kamaszkor ázik az ég hátáról,
s szembe a sarki nővérszobából
már hullámszik a hirdetőstrófa elő:
„Nagy Weöres dalok és minden Amy belenő”
– a reszketés is hullámokat bont,
mint hegyvonulaton a horizont.

Felszabdallak csendesen,
vasszikeivel kedvesem,
kint a gyászinduló hallszik,
bent a némaság viharzik,
szomszéd bácsi tüdejét
átszúrta egy borda épp,
szomszéd néni oldalát
kóstolgatják odaát.
Halálukban a ludas
Toldi úr a fa-rudas –

Vitt is, hott is, avitt is, ahott is
bajszos nővér álma az áldott
nővérbajsszal tartja a slájmot,
mint Toldi a farúdat –
Aranyeredbe farúdat –
vitt is, hott is, avitt is, ahott is
dongnak a zsongó bangaórák
hangfonat gondú mandragórák
emésztik a vastudat –

Reszkess lélek át az álmon,
rohanj, mint a szavannákon,
fuss! Fuss!
Föl az égbe visz a loot,
zsák az ég,
mány a loot,
zsák az ég,
mány a loot,
hozd a szikéket, nyisd a kút,
hozd az izéket, nyista út,
fuss! fuss!

Nézd a máz,
mint a kékség ibolyáz.
Úgy áll, mint a karma-létra,

vele áll a martaléka
és felőle mozgó sejtek,
mint a hányás, úgy jöhetnek
a torokból, mint a nyál,
az erekből – mint a nyál –
jő a tudós szomszéd bácsi,
s oldalazva néni... Ácsi!
Hát mögöttük mi nevet?
Csökevényes hadsereg –

Ni, a nős nép sajtá romlott
és felfalja önmagát.
Toldi úr a vaskolompot
rúgja, mint a bőrlabdát,
úgy rúgja, hogy „Mindjárt gól lesz”
mégse megy be, csak mellé –
Itt meg ez a vers – mert jó hecc –
formálódik emberre –

Szomszéd néni torka bordó,
neki meszes csont a forgó.
Hiába hogy lukja ódon,
kezében egy nővum condom,
s véres nyakán általsétál
vigyorogva egy fehér sál.
Szomszéd bácsi torka sárga,
neki görnyedt mind a háta,
„Hány volt a sál?": „Mindahát' a
összvagyonunk! Ez a hála,
amiért az isten-kincsem
hozzá vittem szinte ingyen?

Én fölfogtam már a frankót,
elkaptam a rohadt kankót,
az asszonyom mégis ott jár...
Nyugalommal hát azt mondom:
nem kell a sál sem a condom...
Jajj, elegendem van mostmár”

Oda nézz páciens:
ott a boltba pár kliens
azt hiszi, hogy kórházban van,
s úgy vár, mint a kórházszagban:
„Pofátlanság már manapság
így vártni, hisz ez kész!”
Majd belép az élő gazság:
láthatatlan gyógyszerész.
„Nincsen itten semmi zűr,
én vagyok Toldi úr!” –
így lesznek az ügyfelek
láthatatlan emberek.

Mogyoró Pál ezalatt
megevett egy sülthalat,
(Tanár urához viszi.
Nem érdeklí a fajtája,
csak hogy mennyibe kóstálja,
s ha megmondja nem hiszi.
Pál örült, hogy ehetett,
Tanár ura nevetett,
és a régen megevett
sülthal bomlik mint az atom:
„Ha kihányom, eladhatom.”)

Isten nem ver... ül az égen,
álmodik a szerencsétlen,
hogy isten lesz úgy, mint régen,
véres tenyér a kezében.
„Látod öreg! Bükkfa alatt
összeszalad régi magad!”
Ó, a szemét, lenne szeretni,
véres-tenyerét versebe felejtí,
kicsúszik alóla az ég, meg az álom,
és eltűnik az ál-ideákon.

Nézz erre, marha! A kankó-hadak
beteritenek, festék a falat.
A tévésobán átvilág' az éj,
a kórteremben ég a szenvedély,
a condom szivárvány-íz álma,
és elszürkül a színek garmadája.
Jön az ördög-nép csonka-robajjal,
mögötte egy angyal
fut tocsogó véres karral,
fel is ébredsz kedves, áll a tény:
mütét után kéj fog át,
s a fémes ízű tű fokát
csendben nyaljuk: te meg én.

Várady Szabolcs:
Harmadik dialóg
(Harmadik közelítés)

Melyben a szegény magyar
kiskatona megtanulja
kimondani sorsát

P.GY. nyomán

Hadd vegyem akkor én is fel a seprűt
Ügysem tűnik fel a kosz senkinek
(A Szabi versét rendbetesszük
és felajánljuk Petrinek
a forma most is petyhüdt
vagy egyre petyhüdtebb
most elmeszeljük
el. **Elvileg**
Mostmár hihetjük)
Felsepert a rideg
Világ, mint nászi esküt
Szokott a vágy. Így szüli meg
a vers az olvasót, a lelkük
körbenyalt citrom, a testük, mint egy
elszáradt narancshéj, na elmeszeltük.

De rossz ez így, rossz volt a szembesítés
Kilóg a ló, a láb, a vers bele
Benne agyunk mint felderítés
Után a katona feje
szívet borító vér és
Ha kérjük „istene?”
„van” ajkán a rés
a csend sebe

szétesűszott versünk teljesebb a tejnél
bölcességemből vajra, ha telik
húzz innen, elfogyott a kenyér
hát ezzel bírd ki reggelig
„mondjuk verset, ha fejnél”
„inkább seprek” „pedig
úgy többet ennél”
„csak vers ez itt”

e szöveg Jónás Tamás idézetet tartalmaz

LÁSZLÓFFY CSABA

Fenekig álom

„nem várt rá megismerés, cselekvés és semmi,
ami az időhöz kötötte volna.”

(H. Hesse)

Ilyenkor az idő szemérmetlenül kitárkodik, gondoltam, s hagyja, hogy átűnjön rajta bármi, bárki. Holott egyáltalán nem akárki lépett elő ezen az estén a farkasvakság köpenyéből, miután egy, az emlékezetbe messze vesztett lenyugvó nappal minden béklyóját levette volt már. (Akkor még aligha tudatosodott bennem, hogy ő ama szent bolond, akinek hervadhatatlan zöld koszorú díszelg homlokán.) Kopogtatást se hallottam, az ajtó magától kinyílt. Vagy talán a szélfúvástól?

„Fenekig ürítetted a poharat te is?”

Gyermekkorból ismert őszög ábrázat; barátságos, de kihegyezett vigyor. Hirtelen szégyenkezni kezdtem, mint legutóbb a kínzó íráskészség-késztetés miatt egyetlen kórházi éjszakámon, midőn az ágytakarót és a testemhez tapadó lepedőt is képes lettem volna teleírni. Hányan értik meg környezetedből, hogy a hasznos, a haszontalan, a legügyefogyottabb erőfeszítés is – minden veressé minősül benned?!...

„Valamikor én is így voltam veled. – Nézd, és belém lát, mint egy gondolatolvasó. – Mi minden szunnyadhat setét lelkünkben? – A rekedtségen most átüt az öngúny. – Én rég túljutottam a női szeszély és a mélybe rántó szégyenérzet valamennyi árnyalatán.”

Úgy áll most sivár asztalom előtt, mint a balgának vagy beképzelt bölcsnek kikiáltott Jób, akinek környezete riadtan leszte volt minden rezdülését, azt is, amint elszánt mozdulattal fenékig üríti sorsának poharát.

„Hosszú utad volt idáig, fiam. Ahogy elnézlek, a legkategorikusabban, ellentmondást nem tűrően éltél. Azt képzelted bizonyára, hogy ha a lélek készítése változatlan, nem foghat ki rajtad az idő. Ha-ha-ha...”

Ebben is több volt a hörgés, mint a derű visszfénye. Tekintetével szinte aggódva követi a tejes puliszkától maszatos képesfeletem, mint aki előre sejti, hogy elfuserált találkozás lesz a mai.

„Az ellentétek most benned vívnak erőszakos csatát... A vacsora jelképévé nemesült vörösboros palack, ha jól látom, még díszletként sincs jelen. Félted a véred patináját, ugye? Te, aki a szerelmet is az örökkévalóságból fölizzó, pogány szenvedéllyel élted meg, az utolsó fűrtig lecsupasztva a hegyoldalt... Elkésett vágyak nincsenek, csak elkésett beteljesülések.”

Ő volna az iróniával és bölcsességgel megáldott Mester? Szentkuthy – aki impotensnek nevezi a gúnyt, szembeállítva az áldásos humorral?

„Egy nyolcvanéves pszichoanalitikusnővel sziesztáztam – motyogja. – Meg akart győzni az új idők új dilettantizmusáról: pontosabban szólva arról, hogy miért kell lebontani a föld színéig egy úri

csárdát. Mivel – szerinte legalábbis – ezt diktálja az épülő bölcsőde erkölce.”

Ki se kell nézni, elég, ha az ember a maga kudarcának átmeneti bugyrába bámul: templomromok és proletárpaloták összeeskábálva!... Én, zavarodott utód: hátha eszembe ötlik valami; valamilyen játék, amiben ő is kedvét töltötte egykor.

„Tisztaság s derű. Kezdetben hajlamosak vagyunk elhinni, hogy a reneszánsz kiolthatatlan tüze, vagy legalább a parazsa lobbantja életre szerelmünket... Volt részem elég asszonyi élvettségben megáskálódásban. – Egy ásitás, s ami az „untig vagyok” helyzetfelismerésbe még belefér: – Rögtön láttam rajtad, hogy csak az előtted tornyosuló könyvpiramis – más gazdagság téged nem érdekel.

S szemügyre vesz, akár egy magán-dektív: a jellem- és lélekfejlődésé.

„Az az érzésem, Mester, hogy a mi életünket nem lehetett volna rendbe hozni soha semmilyen anyagi örökséggel.”

„Gondolod? – Megvakarja feje búbját. – Nyelvöltögetésre, ez rád is vonatkozik, aligha telik már. Túlságosan kifáradtál... Mint annak idején én – kivár, majd rezignáltan –, amikor a könyvem hősnőjévé avanszált hölgyemény járószervei izgatnak. Abban az időben egy ősi (őserejű) szürrealizmus propagálásával vádoltak meg, mármint a hivatalos irodalom hivatalba ültetett kakukkfiókái.”

A keserű kaland emlékétől vagy csak az őszi fénytől hunyorgó szem árkaiban („kórság! kiégett ifjúság!”) – akár egy múzeumban látott festményen – mintha társzekéren kocogna a pince- és szegénység-szagú világ.

„Prolieltársnők és degradált dámák!” – sóhajtja, és hamuszínű szemhéja le-lecsukódik. (Még el talál aludni.) Misztikus vigyorral Vénusz-titkokról gagyog, de én már alig értem.

„Boldogság?! – kurjant fel váratlanul. – Pfüj, né is emlegesd! Ünneplő tömeg; zsúfolt vacsoratársaság és zaklatott lelkiismeret...” (Talán álmodik?) „Inkább dühöngj, vagy verjen képen a csalódás; csak a siker huszárrohamától óvjon meg az ég. Pláne, ha hatalmi szó a fedezete.”

Fintorogva nyeli le híg nyálát. Amint (el)nézem, rettenetes üresség szorongat rideg karjaival. Ha meg nem fojt ma éjjel a magány, valami rosszul öltözött transzvesztita vagy egy modern szerelésű világvárosi jampec képében egy higanygőzlámpa sápasztó sugara alatt.

Ám ez csak másodpercekig tartó rémlátomás. Egy hártakéz veszi ölébe fejeimet, gyöngéden. Különbén nincs rá magyarázat, hogyan ringathat el egy vak szemüregű vénség a szellem gyufalángnyí fénypontjával a pupilláján.

Négy fal ereszkedik alá (a Hold az imént még szám és mákus nélküli üres óralaphoz hasonlított); körülvesz s betölti a szobasarkokat a teljes sötétség.

Úgy tért meg valaki hozzám az ismeretlenből, mint az arca tóduló vérhullám.

Az én fogyatkozó porhüvelyemben mind kevesebb a szesz, mind több a halálos kísértés.

2004. október 12.

TED HUGHES

A feltámadott

Áll. Kitölti a földkagyló
ajtókeretét.

Kiterjeszti szárnyát. Vajúdás lueska
marad mögötte s törmelékhalom.

Minden szárnycsapására
egy rab szabadul,
terhéből kikél majd a bőség.

Becsúszik a világ homloka mögé
s egyszerre zenél a koponya, az óra,
az ég.

Lángnyelvek csapnak ki a bozótból,
árnyéka hirtelenéből.
Felszáll – alakja

fényfalta kereszt
a Teremtő arcán.

Világokat váltogat boszorkánysága,
így törnek ki a napfoltok földrengéssé.

Elérhetetlen lángolás,
örvénylő fa –

ahol ő kigyúl,
lombjavesztett apokalipszis
hullatja bőrét.

Lencséjére
minden atomot gyémánt-tű karcolt.

Ragyogása széljárt olvasztótégelyében
a trágyagözből kicsapódik Isten.

De ember-kézfeje
mikor száll le –

MIHÁLYCSA ERIKA
fordítása

GAAL GYÖRGY

Várostartörténet helynevekben

Kolozsvárnak jelenleg 747 tere és utcája van, s közülük csak 22-nek a neve tekinthető magyarnak vagy legalább magyar vonatkozásúnak. A város lakosságának megközelítően 19%-át kitevő magyaroknak csak 2,8%-nyi név jut. Másfél évtizedes szélmalomharc után jutottunk ebbe a megalázó helyzetbe. Tulajdonképpen 1945-től folyamatosan tart a kolozsvári helynevek magyartalanítása. Hol ilyen, hol olyan okból keresztelt át a pártállami hatóság utcákat. 1964-ben, majd 1987-ben jóformán minden főutcat megfosztottak a magyar személyiséghez kötődő névtől. S mikor az 1989-es változás után fellélegezhettünk volna, még egy év sem telt el, s már a – fele hosszában – Petőfire emlékeztető utca szűrt szemet, aztán következett a Rákóczi út. De az évszázados múltú „beszélő” nevek is feketelistára kerültek. A Kómálalja, Pata, Györgyfalvi út

sorozatát a Szabadság című napilap akkoriban megjelenő mellékletében, az Erdélyi Híradóban. 1994 áprilisáig 58 e témakörbe vágó közleménye jelent meg. Ezek segítségével a kolozsváriak újra felfedezhették régi utcaneveiket, s újra elkezdték őket nyomtatásban is használni. Közben a városvezetésben tevékenykedők részére magyar vonatkozású utcanevekre dolgozott ki javaslatrendszert. S folyamatosan tanított: nem győzte hangsúlyozni, hogy az utca- és térnév is műemlék jellegű. Lehetőleg vissza kell állítani az 1899 előtti „beszélő” nevek: a Híd, Király, Közép, Szén, Torda utca elnevezésnek nincs is nemzetisége.

1994-ben sokan biztatták Asztalost, hogy a cikksorozatot dolgozza át kötetté, tegye közkinccsé. Egyre halogatta, a kolozsvári emléktáblák összeírását tartotta sürgetőbb feladatának. S közben állandóan képezte magát. Egy ide-

városnak összegyűjtötték már a helynévanyagát, így Budapestnek, Pécsnek, Pozsonynak és Marosvásárhelynek. Sőt Kolozsvárnak is. Ez utóbbi munkát Szabó T. Attila tette közzé 1946-ban Kolozsvár települése a XIX. század végéig címmel. Térképmásolatok melléklésével több mint száz oldalon jelent meg műve, s Asztalos munkájának is alapjául szolgált. Már ő, a nyelvtörténész professzor is gazdag helytörténeti, művelődéstörténeti ismeretanyagot halmoz a szócikkekbe. Szabó T. Attila 1946 után is gyűjtögette a helyneveket, s gyűjtése egy részét a család Asztalos Lajos rendelkezésére bocsátotta. Szabó T. Attila nyomdokain haladva Asztalos egy olyan átfogó szócikk-felépítést dolgozott ki, amely lehetővé teszi mind a hatalmas bibliográfia, mind a szóbeli közlések rendkívül gazdag anyagának a feldolgozását.

A betűrendben következő szócikkekben a félkövér betűs címszót az utca/intézmény/dűlő/folyó betájolása, körülírása követi (pl. melyik főutca merre nyíló mellékutcájáról van szó). A kialakulással kapcsolatos adatok után nyíllal jelölve sorakoznak az utalások: vagyis a rokonnevű utcák, területegységek, amelyek külön címszóként is előfordulnak, illetve azok a címszavak, amelyek valamilyen módon kapcsolódnak az utca nevéhez. Az utcák teljes bemutatását mindig az első megnevezésnél találjuk, de minden későbbi néven is fel vannak tüntetve, utalva az elsőre. A következő bekezdés a tulajdonképpeni nyelvtörténeti adattár: évszám és szövegrész, melyben a név előfordul. Szükség esetén irodalmi idézeteket kapunk: leggyakrabban Tótfalusi Kis Miklós és Felvinczi György Kolozsvárról szóló verseiből, Nagy Péter lírai városleírásából. Egy újabb bekezdés a név eredetét, a névadás okát próbálja magyarázni, itt a szerző történelmi érveket sorakoztat fel, néha vitába száll, anekdotákat idéz. Ha az épülethez emléktábla kötődik, annak szövegét is közli. Végül, ha a név eredete az eddigiekből nem derülne ki, leszögezi: „Névét a helyhatóság adta.”

Figyelembe véve, hogy Kolozsvár utcaneveit az addigi spontán fejlődés után először 1899-ben, majd 1920-ban, 1940-ben, 1945-ben, 1948-ban, 1964-ben, esetleg 1984-ben és 1990 után is megváltoztatták, akár hat-nyolc utalószó is vonatkozhat ugyanarra az utcára. Így példaként említhetjük a Közép utcát, mely utóbb a Belső jelzöt kapta: 1899-ben Deák Ferencről, 1921-ben Mária királynéről (Regina Maria), 1941-ben újra Deák Ferencről, majd 1945-ben ismét a királynéről, 1948-ban Molotov orosz politikusról, 1958-ban dr. Petru Groza éppen elhunyt román államférfiről, 1990-ben pedig a hősokról (Eroilor) nevezték el. Az utca keleti végétől bal-

Fülöp Antal Andor: Kolozsvári műemlékek

sem kellett a helyi vezetésnek. Bár az 1990 márciusában megjelent törvény értelmében létrehozott névadó bizottságban magyar szakemberek is helyet kaptak, az ülésekre rendszerint meg sem hívták őket. Ebben a kilátástalannak tűnő helyzetben lépett fel Asztalos Lajos. Az addig inkább műfordítóként és eszperantistaként ismert nyomdai szakember a sajtószabadság körülményei közt ismét művelni kezdte kedvenc témáját, a helytörténetet, s a régi kolozsvári utcanevekről indított cikk-

ig a városi névadó bizottság tagjaként is kifejtette nézeteit. Közel másfél évtizedes gyűjtés, készülődés után megszületett a 2004-es impresszummal kinyomtatott, de csak 2005 nyarán bemutatott nagy munka: Kolozsvár. Helynév- és településtörténeti adattár (Polis Könyvkiadó). Több mint 600 oldalán Kolozsvár ezeréves történetét dolgozza fel.

A helynévgyűjtés, eredetmagyarázás, értelmezés tulajdonképpen a nyelvészet körébe tartozik. Több magyar

>>>>> folytatás a 16. oldalon

>>>>> folytatás a 15. oldalról

ra nyíló tér még több névcsereén esett át: Trencsin, EMKE, Bocskai, Cuza Vodă, Hitler, Malinovszkij, Victoriei/Győzelem, Avram Iancu voltak eddigi megnevezései.

Asztalos Lajos semmit sem bíz a véletlenre, az olvasó esetleges alapismereteire. Úgy állítja össze a szócikkeket, hogy egy magyarországi vagy felvidéki – románul nem tudó – érdeklődő is használni tudja azokat: nemcsak a román szavak jelentését, de még szófaji besorolását, a főnevek nemét is jelöli. A román személynévek esetében a keresztnévvel, sőt a keresztnév kezdőbetűjénél (pl. I. C. Brătianu) is megtaláljuk az utcanévet. Így aztán másfél oldalnyi Ion és Ioan, vagy húsz Vasile s több mint tíz Alexandru kap utalást. Túlzásnak véljük, hogy a román neveket magyaros kiejtéssel is iktatja: Andréj Murésán. Egy alkalommal meg nyilvánvaló sajtóhibából származó elírást is felvesz: így a Muşatu név első előfordulása Musafa, Simion alakban jelenik meg. Pár román névnek több alakváltozata is szerepel. Nemcsak a román, de a magyar hatóság adta neveknél is jó lett volna feltüntetni: ki is az a személy, akit méltónak találtak a névtáblára. Gyulai Pál, Hegedüs Sándor, Mária Valéria esetében olvashatunk is ilyenszerű utalást. Némely román személynél a keresztnév sem derül ki. A Jászai utcánál is csak sejtjük, hogy Jászai Marira, a Krizánál pedig hogy Kriza Jánosra kell gondolni. Egy-egy név fejtegetésénél nyelvtörténeti érvelésbe kezd a szerző, akár az ómagyar kori hangzóváltozásokat is felsorakoztatja. Egyik-másik szócikk tanulmányra kerekedik: Gilovics-ház, Házsongárd, Híd utca, Torony, Sétátér, Kupleráj. Az összetett nevek külön címszóként kerülnek felsorolásra: Házsongárd; Házsongárd felett; Házsongárd-kapu; Házsongárd-tető; Házsongárd utca stb. A Házsongárdi temető esetében a város híres sírkertjének a rövid történetét kapjuk, de a mostani áldatlan viszonyok jellemzése, az 1980-as évek „nagy honfoglalás”-ának – különben színes – bemutatása nem illik a kötet jellegéhez. Akárcsak az az anekdota sem, hogy 1919 tavaszán az először Kolozsvárra látogató Ferdinánd román király köszönt az utcán megpillantott Balogh Ernő geológus tanárnak (vö. Majális utca).

A kötet az utcákon kívül minden megnevezhető (névvel említett) határ, folyó, kaputorony, bástya, lakóház, szálloda, fogadó, kocma, üzlet, gyógyszertár, vállalat, malom, gát, szobor, emlékmű felsorolását tartalmazza a hozzá fűződő ismeretanyaggal. Nyelvészeti szempontból helyes, hogy a társalgási nyelvben használt beceneveket, humoros elnevezéseket is feltünteti: Belcsi (Belvedere),

Konti (Continental), Késdobáló (kocma), Krockó (cukrászda), Kötéltáncos (Avram Iancu-szobor), Matyi tér (Mátyás király tér, Főtér), Nyehó (New York szálloda) stb. Ez utóbbiak jó része csak szóbeli információ alapján került felvételre. Meggondolkoztató, hogy a házak esetében milyen kritérium alapján döntött a szerző. Úgy tűnik, hogy a nyomtatásban megnevezett házak kerültek be a jegyzékbe. Pedig még rengeteg családhoz, építetothöz kötődő közismert épület fordul elő Kolozsvárt (pl. Ács-ház, Haller-ház, Óvári-ház, Kós-ház).

A szerző pontosságra, teljességre való törekvését mi sem jellemzi jobban, mint az, hogy a szócikkekhez is lapalji jegyzeteket, kiegészítéseket fűz. Kár, hogy ezeket nem a helyükre, hanem a kötet végére iktatták, s ott alig találhatók meg.

Az adattárban külön-külön csoportosítva leljük meg a közigazgatásilag Kolozsvárba olvasztott három falu (Kardosfalva, Kolozsmonostor, Szamosfalva) névanyagát. De Kolozsvárnál is előfordul utalószóként mindegyik név.

A terjedelmes kötetből az első sűrűn szedett 30 oldal tartalmazza a bevezető tudnivalókat. A mintegy 90 személyt felsoroló köszönet után Előszó helyett címmel a könyv használati utasításai következnek, az egyes szócikkek szerkezeti leírásával. Ezután két várostörténeti tanulmány tisztázza, mit is kell tudni Kolozsvárról. A Kolozsvár előzményei a régészeti kutatások tanulságait foglalja össze, s ezek alapján jellemzi az egykori Napocát. A város kialakulása című következő dolgozat első mondatában a szerző leszögezi, hogy „a történelmi folytonosságot – vagyis azt, hogy a római kor lakosságának egy része itt maradt és latin nyelvét megőrizve átvészelte a népvándorlás gót, gepida, hun, avar, szláv, bolgár hullámain... minden újabb lelet külön-külön cáfolja”. Ezután a középkori Kolozsvár kialakulását mutatja be a XV. századig. Az utóbbi századokra vonatkozóan inkább a lakosság nemzetiségi-vallási összetételének változását, valamint a területi terjeszkedést jellemzi. E dolgozat függeléke Kolozsmonostor és Szamosfalva rövid története. Míg Kolozsmonostor 1895. január 1-jei egyesítése Kolozsvárral közismert adat, addig Kardosfalva és Szamosfalva beolvasztásának biztos dátumát neki sem sikerül feltárni. A harmadik tanulmány a Helynevek címet viseli. Igen összetett írás. Névtani szakművek alapján a helynevek csoportosítását ismerteti, s ide beiktat egy Kolozsvár nevet elemző nyelvészeti fejtegetést, valamint korszakolja a kolozsvári hivatalos utcanévadások történetét 1848-tól napjainkig. Különösen részletesen tárgyalja a magyar nevekért folytatott 1990 utáni városnévi csatákat, melyeknek ő maga is részese volt. A szerző itt

is kilép a higgadt értekező stílus kereteiből. Néha oktat, máskor leleplez.

A kötetet a Rövidítések feloldása zárja, s ez foglalja magában a bibliográfiát is. Vagy 250 címet. Jóformán mindazt, amit Kolozsvárról valaha írtak, s a térképeket, amiket a városról rajzoltak. A címek négy-nyolcbetűs rövidítése lehetővé teszi, hogy bármelyik szócikkben hivatkozni lehessen rájuk. Így a kutató, érdeklődő visszakeresheti a forrást, s egyben a szerző is mentesül az esetleges tévedés felelőssége alól. A műhöz hat – 1714 és 1941 között keletkezett – térképet tartalmazó külön mappa járul. Ma már nehéz megszerezni őket, így szerencsés hasonmás kiadásuk. Ha tőlünk függ, még legalább a belváros telekkönyvi térképét és a XX. század végi utcahálózat rögzítését mellékeljük volna. Hiszen erre a mai helyzetre is vonatkozik a szöveg. A kötet oldalait ifj. Krisztia Imre régi fényképek alapján készített hangulatos rajzai illusztrálják. A Szabadság oldalain – az előzetes szöveggözlés során – igen jól érvényesültek. A könyv szövegrettegéhez képest több is elkelt volna belőlük.

A szerző belátja, hogy munkája szinte befejezhetetlen, e téren teljességre törekedni lehetetlen. Csupán alkalmilag „használva” a kötetet, nem találjuk a Ferencz József, Galilei, Cetății utcákat, a Piața Agârbiceanu teret. S meglepődtünk, hogy a sétatéri Műcsarnok sem kapott szócikket, s hogy a Qarta-ház mintha északabbra költözött volna a Híd utca keleti során. Az Asztalosok tornya pedig – ha Kelemen Lajosnak, s nem a torony névrokonának van igaza – máig sincs lebontva. Egy ekkora terjedelmű munkában ezek apróságok.

Asztalos Lajos ezzel a művével beírta nevét Kolozsvár várostörténetébe. Jóformán a teljes szakirodalmat feldolgozta. Adatait betűrendbe szedte. A tárgyi anyagét. Az egykor itt éltek csak akkor kerültek említésre, ha az utókor utcanévre méltatta őket. Nem folyamatos olvasásra, hanem tájékoztatásra, használatra való ez a kötet. Ám használatát meg kell tanulni. Talán nem volna érdektelen az adattár egy leegyszerűsített, olcsóbb kézikönyvkiadását is elkészíteni, esetleg úgy, hogy a románok is használhassák. Elismerés illeti a Polis Könyvkiadót, hogy egy ilyen terjedelmű, igényes munka gondozását elvállalta, az Illyés Közalapítványt, a Communitas Alapítványt és a Kolozsvár Társaságot pedig azért, hogy a kiadást támogatták.

Asztalos Lajos: Kolozsvár. Helynév- és településtörténeti adattár. Kolozsvár Társaság – Polis Könyvkiadó, [Kolozsvár] 2004. 623 l.

ALEXA KÁROLY

Örményföld, 2005. május

Magánbeszéd

Utazás Örményországba. Zarándokút. Olyanok társultak a kalandra – vissza a térben és hátra az időben –, akiknek ősei innen származtak el. Innen? Honnan? Ahonnan elindultak, ahonnan útra kellett kelniük hétszázötven évvel ezelőtt, az a város nincs Örményország területén. Az a város nincs. De a helyét sem Örményországban kell keresni. Az utazók az ősi föld szent hegyéhez akarnak elzarándokolni, az Araráthoz.

Az Ararát olyan, mint egy hóval fedett nagy hegy, azonban ez csak látzat: az Ararát látomás, szimbólum, tudatméli szépség, mámor és mártírimum, az örmény nép örlelkének lakhelye. Az Ararát ugyan „egész Örményországból” látszik, minden örmény róla álmodik nyugtalan, űzött éjszakáiban, de ez a „hegy” nincs Örményország területén. Megközelítése nehézkes, a török adminisztráció alapos és körültekintő, ahogy a világba indulás ősi városához, az ókori civilizáció egyik legnagyobb alkotásához, Aníhoz sem lehet eljutni a szokványos módon. Ani fénykorában – Árpádjaink alatt – százezer házról és ezer templomról volt híres. Az Araráton feneklett meg Noé bárkája, mint köztudott, de az kevésbé ismert, hogy egy deszkadarabját az örmény vallási központban őrzik, mindjárt ama dárdahegy mellett, amelyet egy katona a Megváltó oldalába döfött. Itt lakozott néhány száz évig ama *Turinba* átlebbenő lepel is, vérnyomokkal, izzadságfoltokkal, s valami felfoghatatlan sugárzással.

Nem meglepő, hogy a környéken lépten-nyomon található obszidiánból pattintotta *Káin* is kését. Innen, a szent helyről, *Ecsmiadzinból* (jelentése: „Itt szállt alá az Egyszülött”), jól látható az Ararát, de meg nem közelíthető. Noé dedunokája volt egyébként ez első örmény királyi dinasztia megalapítója. A modern török adminisztráció akkurátusságáról éppen kilencven éve tett először tanúságot, utunk évfordulós tisztelgés is, kései epítárium, amikor rövid idő alatt megszervezte a birodalom területén szétszórta élő örmények mintegy másfél milliójának kiirtását. A népirtás logisztikai rendszerében sajátosan keveredtek a modern technikák a kézműves elemekkel. Mindenki vállalta az arcát. Bajuszos örmény fejek az asztalon, bajuszos török katonák az asztal mögött. Kávéra várnak, vagy hogy letehessék azt a rohadt nehéz puskát, végezzenek már a számolással. Gyerekből kettőt kell számolni egynek. Pedig alig kisebb munka. *Hitlerről* jegyezték föl, hogy midőn valamely magas rangú beosztottja aggodalmát fejezte ki az éppen esedékes népirtás miatt, a vezér megnyugtatólag jegyezte

te meg: „*És ugyan ki emlékszik az örmények kipusztítására?*” Jövendőbeli Európa-tagtársunk, a török pl. egyáltalán nem. Az „ájváz” szót ekként értelmezi az a régi lexikon, amely a világról való békebeli tudásunk utolsó nagy gyűjteménye, a Pallas: „*örmény tulajdonnév és egyúttal általánosítható neve az összes örmény szakácsoknak. Minden csak valamennyire is előkelő török háznak van egy ájváza, vagyis örmény szakácsa.*” Képzeltünk – azon a bizonyos napon a gazda megvárta-e, míg az ebéd elkészül..., vagy mindjárt a bevásárlás után..., vagy még virradat előtt...? S azután („az” után) ki és miként főzött abban az előkelő háznak? Vajon maradt-e az étlapon az ősi örmény „*ángádsábur*”? (Oltott tejbe keverj bőséggel vagdalt petrezselymet, szárítsd kúp alakú darabokba, majd reszeld meg, keverd tejfölbe, s az ilyenképpen előállított anyagba főzzél hússal töltött tésztát.)

Sha már népirtás... Az örmények útra kelése 1239-ben vesz nagyobb arányokat, éppen akkor – ki gondol erre manapság, ha örmény, ha magyar, ha magyarörmény? –, amidőn *Juliánus* barát második útjáról hazatérve közli a királlyal: eltűntek (elpusztultak) az őshaza magyarjai. Ugyanazok jártak arra, akik Ani felé közelednek, talán épp a híres „*selyemúton*”. Az örményeknek fél ezredév kellett ahhoz, hogy Erdélybe jussanak: *Észak-Kaukázus, Krím, Galícia, Moldova*. Most ezt az utat járjuk be visszafelé a térképen – és mind mélyebben a múltban. S a legújabb örmény népirtás után egy-két évvel Erdélyből is kifelé kényszerültek. Ahol jól érezték magukat, ahol befogadták őket, noha élelmesebbek voltak, mint a helybeliek. Állítólag egy fejedelmi rendelet arra utasította őket, hogy reggelente egy órával később nyissák ki boltjaikat, hogy valami üzleti esélyhez jussanak a *magyarok, szászok, tán még a zsidók* is.

Aniban szélfúttá templomkövek, *Szamosújváron, Erzsébetvárosban, Csíkszépvízen, Gyergyószentmiklóson* málló vakolat, korhadó padok, süppeteg cintermek. „*Szamosújvár az örmények Mekkája*” – jegyzi meg *Petőfi* a maga kissé fellengzős módján. Ma ugyan még látható itt néhány em-

lékeztető jel, köztük a *Pongrátz-ház* is, amelyből a leghíresebb elszármazottat a minap búcsúztatták azok, aki még emlékeznek a Corvin-közre, majd az annak elestét követő újabb magyarirtásra. Kivégzések, börtön, vagy ki a nagyvilágba, ahogyan az szokásos. Gergely mondta: „*A vérem és vallásom örmény maradt – ellenben a szívem magyarként ver.*” „*Örménykert, Zsidósr, Magyartelek*”... Ki érti már a megmohosodott márványon az örmény föliratot... „*...Vannak vidékek, hol a madarak a temetőben oltják szomjukat...*” – így ír *Kányádi Sándor* az *Örmény sírkövek* című versében. A mai Örményország nevű ország tizedrésze annak, amekkora valaha volt az elmúlt háromezer-ötszáz év alatt. Tudományos számítás szerint legalább negyven térképre lenne szükség, ha követni óhajtanánk az örmények „helyének” változását *Irán, a Kaukázus, Anatólia, Mezopotámia* stb. térein. Most előttünk *Garni, Geghard, Sevanavank, Gosvanah, Zvarnoc, Amberd, Szevan, Noravank, Hagharcin, Gyumri, Hayravank, Ecsmiadzin, Oshakan, Tsagkadzor, Saghmosavank* stb. – ezek az úti célok. Falvak, egy-egy kisváros, kolostorok, templomok. Abban az országban vagyunk – ha nem is egészen „ott” –, ahol először tették államvallássá a kereszténységet. Ez 301-ben történt. Alig száz év múlva már volt örmény ábécé, amely a világ egyik legtökéletesebb enémű (aggályosan fonetikus) alkotása, ma is ez van érvényben. A kilencedik században már kottát használnak. „*A pogrom a hamis elégtételt követelő szenvedélybeteg csőcseléké. A népirtás a türelmesen, makacsul karrierista alkalmazottaké*” – írja a minap *Margittai Gábor*, jó ezt nem elfelejteni. Komitaszt, a nagy zeneszerzőt és népdalgyűjtőt, akinek hagyatékmaradványait reménykedve kutatják, a sivatagba vittek több ezrekkel együtt étel és víz nélkül, hogy meghaljon. Valahogy megmenekült s még húsz évig élt *Párizsban*, de egyetlen szót sem szolt ezen idő alatt.

Örömmel értesülhettünk arról egy kis alkalmi koncerten Jerevánban, hogy *Bartók* hatrészes román táncainak negyedik darabja egy húsvéti örmény dal, amit a bájos zongorista asszony mindjárt el is dúdolt a helyi és zarándok örmények örömeire. A kulturális miniszter természetesen elsősorban költő, nem lepődünk meg, hiszen *Perzsia* szomszédságában, régi Napkeleten járunk, egyik versének hirtelen fordításához („*Hegyek közt vezető út, íme sorsunk és keresztünk*” – így szól valahogy), dallamot próbálgatunk, egy gyimesi keserves illik a legjobban hozzá.

>>>>> folytatás a 18. oldalon

>>>> folytatás a 17. oldalról

Az egyik templom mélyéről, ahova több mint ezer éve van bezárva a homály, énekhallatszik ki, nem is ének, angyalok csilingelése, öt leány, kék ruhában. Három-négy szőlamban énekelnek. Gregorián? Madrigál? Örmény népdalátiratok. Ebben az országban, ha a rádió szól, vagy ha bekapcsolják a televíziót, szinte mindig népzenei összeállítást látni, hallani. Szól a dob, a duduk és a kamanca, azaz: térdhegedű. Nem szégyellik. A visszafogott szóhasználatáról ismert 1990-es *Cambridge Encyclopaedia* sem tudja nem megjegyezni. „Erősen nemzeti érzelmű nép.” Az utazók, zömük erdélyi származék, az „erősen” helyett természetesen az „erőst” szóalakot használnák.

Mindenütt, ahogy illik, kőbe vésett jelképek: az oroszlan és a sas, ez kedves a szívünknek, meg a szőlő és a gránátalma. A templomfalakba jeruzsálemi keresztetek vésvé: zarándokok kezének ezeréves nyomai. Május 28.: nemzeti ünnep. Ezt nem megülik, hanem eltáncolják. Körülveszik néhány százezren a megmaradt legmagasabb hegyet, a kétcsúcsos, hófedte Aragacot, megfogják egymás kezét és csöndesen lépegetnek. A kör több mint másfél száz kilométer. Az utazók, akik most jöttek, kerítenek két testesebb követ, egy út menti étteremből kérve némi tejszínhabot fújják rájuk, megkérnek egy buszsofőrt, erősítené föl a rádiót, ahonnan örmény népzene szól, dob, duduk és kamanca, s lépegetnek körbe-körbe. A világnak több mint hatvan országában élnek örmények – örményként. Erdélyben az utolsó fejedelmek alatt, úgy hírlük, háromezer család lelt hazára. Ami Jerevánban most épül, az a világ örményeinek pénzéből emelkedik. Kétszer annyian vannak, mint az otthoniak, átlagbérük vélhetőleg magasabb, mint az itteni ötven dollár. Egyikük franciául beszél a nagy tó partján, 1915-ös menekült család sarja valahonnan Elzászból. A felesége azonnal talál rokoni szálakat a „magyarok” között. Egy templomkapuban idős német hölgy magyarul köszön. Nagybecskerekéről menekültek el a háború végén a magyar- és német-irtó szerbek elől. Úgy látszik az emberiség két részre osztható, örmények-

re, meg olyan valakikre, akik megölik vagy megölnék az örményeket.

A szurtos koldusgyermek utcasarkokon át nyivákol, magamagát sem véve komolyan: „help me fifty dram...” Ez csak pár fillér. Lába ragad a kosztól, ahogy a járda is, omló betonfalak, rozsdás szökőkutak, váratlanul végződő csövek, járdából kiálló szögvasak, elmondhatatlanul zavaros belső udvarok, olyan Volgákkal és Ladákkal, melyekre már semmiféle fizikai törvények nem érvényesek, a füstcsövek kivezetve a blokkházak falain (Azerbajdzsán lezárta az energia-vezetéke-

együtt jár: spiritualitás, istenközelség, életszentség, az első Arisztotelész-fordítások, örmény nyelvű biblia a negyedik századból, Zénon és Avicenna egyfelől, nyomorúság, kedély, igénytelenség másfelől. S mindez egyszerre, együtt, ugyanabban a téridőben – természetesen. Ez csak Keleten lehetséges – Indiában, Kínában, Jerevánban (Jerebuni néven Noé lakhelye volt, erre ma egy sörmárka emlékeztet) egy urartui erőd és Sengavit hatezer éves bronzöntödéi között a hentesek utcája – ahol nemcsak a pultok vannak tele azonosíthatatlan állatok azonosíthatatlan darabjaival, hanem a föld is, a járda, a faágak, a teljes légtér.

A másik oldalon olyan szőnyegek, amelyek Európában házakat érnek. Háromnegyed évszázados orosz jelenlét után rohamos amerikanizálódás, de az utcán nem szabad fütyülni, hiszen csak az ördög fütyül. Gyumri városát elpusztította az 1988-as földrengés. Romok, nyomorbódék, bádoggváros, nyomorékok. A főtéren a kultúrház elszállítatlan romjai mellett, a nagy utak tengelyében hatalmas új diadalív, alatta kis bronzszobor, Charles Aznavour szobra. Mítosz, látvány és életkeret. S van itt egy békebeli kereskedőház, egy eloroszosodott szobrász emlékmúzeuma, aki a legmagasabb bolsevik köröktől kapta a megrendelést. És ama különös kegyben is részesült, hogy halotti maszkot készíthetett nevesebb megrendelőiről. Itt lógnak és fekszenek a lárvaarcok – Lenin és családja, Dzerzsinszkij, Majakovszkij. És mindenféle hacskarok. Állítólag ötvenezer darab van belőlük, de nem akad két egyforma. A hacskar emberméret körüli téglalap alakú kő, amely-

Nagy Pál: Jégvirág

ket), mindez a világ egyik legszebb fekvésű fővárosában, ahol háromnegyed évszázadnál öregebb ház már nincsen, csak egyetlen fakapu, amely csoda, hogy van, bár rohad az alja. Valaki beinvitál egy panelház udvarára, és a bádoggarázsok meg a szemetesek mögött fölsejlik az alkonyatban egy kápolna, valamikor a tizenharmadik században épülhetett. Am mögötte mindjárt parkok, csöndes és kedves mulatóhelyekkel, csöndes és kedves fekete hajú emberekkel.

A legmagasabb kultúra és a legmélyebb szegénység, s mindaz, ami ezzel

re keresztet faragtak. Kis nációk szeretnek felmutatni egy-egy tárgyat, amivel ők járultak hozzá a világkultúrához. Aki például járt a ljubljanaí piacon, az biztosan vett azokból a kis fenyődeszka darabokból, amelyekre tréfás képeket festettek. A méhkapta elzárására szolgál. Ezt adtuk mi a világnak – mondja a szlovén. Az örmény ajándéka a hacskar. A szent kereszt jegyében. Am egy ősi temetőben friss véryomok vezetnek a szemetet a kőlap tetejéhez. Egy levágott kakasfej mered bele a napba. Hol vagyunk? És mikor?

KÓDEX-

A besározott csoda

1956. október 23. csodája negyvenkilenc évvel ezelőtt ragadta magával a magyar társadalmat.

1848. március 15. után ugyanennyi évvel 1897-ben járt az ország. Egy évvel a nagy millenniumi megemlékezések után, erőtlől, optimizmustól duzzadó, dinamikus fejlődés közepette, rohamléptekkel közelítve a korábban reménytelen messzeségben távolodó Nyugathoz. Megjelenik az az elképzelés, hogy a dualista rendszer súlypontja akár Budapestre is kerülhetne, Bécs nemcsak utolérhetőnek, hanem megelőzhetőnek is látszik. Magyarország, a magyar nemzet a historizmus századának végén történelmére csodálkozik, és felfedezi magát, miközben nemcsak szavakban, hanem valóságosan is integrálódik Európába – olyannyira, hogy némely vonatkozásban előtte jár. A kort utólag változatos vádakkal szokás illetni, a magyar *Gloire* mindenképpen gyanús egy olyan világban, ahol a vereségek után nem az újjáépítés vágya jelenik meg, hanem az önvád hangja és bűnbakképzés reflexe válik uralkodóvá. (...)

Nos, általában véve '56 emlékének őrzése úgy aránylik 1848–49 századvégi kultuszához, ahogyan a mai Magyarország az akkorihoz. Ferenc József nem akarta meggyőzni a státus quót elfogadó, annak előnyeit megragadó, a dualista rendszerben a nemzeti kibontakozás útját megtaláló társadalmat arról, hogy ő császárként is szívesebben lett volna márciusi ifjú, s nem kérdezte sóhajtva Batthyány Lajostól sírjánál, hogy a helyében ő most mit csinálna.

Félreértés ne essék: a kiegyezés kora, a Monarchia élete korántsem volt minden lehető világok legjobbika. De minden más akkor elképzelhető konstrukciónál sikeresebb volt, a társadalmi béke és a jólét növekedésének megfelelő keretet biztosított. Így a forradalom és a szabadságharc emlékének méltó őrzése nem gerjesztett súlyos feszültségeket, nem osztotta meg a nemzetet, a hatalom legitim lehetett úgy is, hogy nem akarta sem kisajátítani, sem elbirtokolni.

A mai magyar társadalom azonban nem tud mit kezdeni 1956 örökségével. Három és fél évtizeden át élt úgy, hogy a fölötte uralkodó hatalom a maga legitimitását nem teljesítményével, hanem az általa letiport szabadságharc gyalázásával akarta bebizonyítani. Kötelező hűségeskünek számított 1956 „le-ellenforradalmazása”. E nélkül senki előtt nem nyílt szabad pálya. A forradalom megvallása bűncselekményszámba ment: hogy valaki ne szenvedjen üldöztetést, hallgatnia kellett. Így épült fel a hazugság vára, s ezért jelenthette a pártállam végét egy olyan tízperces rádióinterjú, ahol ország-világ előtt csak annyi hangzott el: 1956 népfelkelés volt. (...)

Hirdethetünk megbocsátást és megbékélést. Megbocsáthatunk és megbékélhetünk. Az 1956-os seb úgy-ahogy, de jórészt talán beforrt. De az emlékéhez hűségesen ragaszkodók 1989-ig tartó nyomorgatásának emléke még sokáig kísérteni fog.

GRÓH GÁSPÁR (Magyar Szemle, 2005. október, részlet)

—INDEX

MŰHELYJEGYZETEIM 21.

Csak kinyitom a könyvet...

...kinyitom, mert most, a 2005-ös ó év végén számadásra készülök és választ várok gondjaimra, kétkedéseimre, reményeimre. Itt kopog türelmetlenül a 2006-os ÚJ ÉV: be akar lépni életünkbe. Mit hoz magával? Jót, rosszat, mégrosszabbat? Nagy kérdés, szorongva nézünk elébe. Idei számadásom más, mint a többiek, átléptem a 70-ik életévem bűvös határvonalát: más az, ami előtte volt, és más, ami utána következik. Kétszeres a számadásom. Ilyenkor fordulok a magam különbejáratú, jövődőt kutató, jósló kis házi MÁGIÁJÁHOZ.

Legelső emlékeim közül a könyv szeretete integet vissza. Mert szerettem a könyvet szép kiviteléért, bársonyos tapintatáért, finom szagáért, ami magán hordozza a beléftetett nyomdászati munka hosszas eljárásainak minden „történetét”, és szerettem a könyvet a *könyvért*, a benne foglalt Életért, Emberért, Gondolatért. Habzsoltam a könyveket. A középiskolás kor végéig majd minden fontosat elolvastam a világirodalomból, a magyar költészetből. Lassan kialakult egy szokásom, ami kezdetben magamnak is furcsának tűnt: keztem belelapozva olvasni új könyveimet. Azután meg csak úgy vaktában, valahol KINYITOTTAM és csak úgy beleolvastam a könyvbe. Észrevettem, hogy ilyen mágikus pillanatokban mindig találtam valami jelt, választ, gondolatot az éppen akkor engem foglalkoztató problémára, kérdésemre. A kezdeti „véletlenekből” *szokás lett*, de nem akármilyen szokás. Nem lehetett akármikor kinyitni AZT A KÖNYVET. Nagyon rá kellett készülni, nagyon kellett koncentrálni, nagyon másképpen kellett KÉZBEVENNI A KÖNYVET. Megszületett a mágia a maga sajátos ritusával egyetemben: életem részévé vált.

Számadásra készülök, tehát KINYITOM A KÖNYVET...

Találomra nyúlok könyvszekrényem válogatott könyvei, partitúrái közé, vakon választok, lehet hogy könyvet vagy éppenséggel kottát hoz elem a sors keze. *Ady-kötet* jön le a „kozmosz távolságból”. Az utolsó versek összegyűjtött sorozata. És belenyitok a könyvbe. Még peregnek is a lapok, valahol megállnak. Itt volna a válasz emberi és alkotói szorongásaimra? „Élet, Élet, Élet, A jelen muzsikája, Nagy furdalására lelkemnek, Uram, segíts bennünket”. Bele-bele olvasok a versekbe: „Nyavalyg, miként a húr rossz kézben, az életem sarja / S elso-

dorja / Muzsikáját a jelen.” ... „S olyan jó volt, / Mert jó a szép, / Az Életnek szent Gangeszét / Mesevitérágokkal / Fájón benyíladozni.”

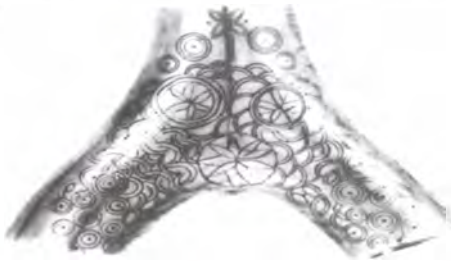
Ezek már mind üzenetek, de még keresem az igazi jelt és íme itt van: **BOLDOG ÚJ ÉVET** „Ezúttal sírva, szépen / Forog meg lelkemnek régi / Gyermekes életében: Boldog új évet kívánok” – zeng, zengedez az első versszak. Micsoda gyönyörű s találó metafora „lelkemnek, régi gyermekes élete”. Mennyi tiszta, szép gondolat tölti el azt a gyermekes életet. Forogtom régi műveimet az ötvenes évekbeli tanulmányaim idejéből. Eddig észre sem vettem őket, valahogyan meg még is tagadtam gyermekes világukat, pedig mennyi tiszta érzés, remény, *jövővágy* halmozódott fel bennük! Most valóban újraélem őket. Igazat mond a vers. Tovább olvasom: „Boldog új évet kívánok, / Mindenki tovább bírja / E rettenetett E számárságot, / Mint szegény, mint birom én, én, / Gyönyörködve, / Óh, én szegény / Lelki kémény, / Boldog új évet kívánok.” Igaz: gyönyörködve bírjuk, szegény magunk a sok rettenetet és a sok számárságot. Gyönyörködve, mert még hiszünk a világban, a művészetben, az Életben, bár a nap minden pillanatában megrendül ez a hitünk, lelkünk gyermekes életének öröksége. Bevallom, megrendült a hitem a zenében, keresem, vágyom vissza azt a *régi éneket*. Most már úgy érzem, eleget tudok a zenéből, a világból, hogy akár abba is hagyhatnám a „nem birom tovább”-nak engedelmessé. Lelki zenét írtam egy lelketlen korban. Kinek? Miért? En is afféle „lelki kémény” voltam és vagyok. „Óh, én szegény” – mondhatnám a költővel. De lássuk tovább, mit is mond Ady? „Ontom a füstjét / A szavaimnak, / Pólyálva és idegesen, / Be messze ringnak / Az én régi terveim, / Az én régi társaim is / De messze vannak, / Boldog új évet kívánok.” Öregszik nemzedékem, messzire kerültünk önmagunktól is, egymástól is. Nagyon szeretném, ha ott égnének lelkemben az új, nagy tervek, a jövő biztató látomása. Néhány száz mű, zenei tétel húz vissza az időben: *hová még tovább?* A vers záró sorai talán még aktuálisabb az előzőeknél: „Új év Istene, tarts meg / Magamnak / S tarts meg mindenkit / A réginek, / Ha lehet: / Boldog új évet kívánok. KINYITOM 2006 *nagy, titkos KÖNYVÉT*: tudom, hogy végig kell olvasnom, olvasnunk. Biztosan lesznek benne ÉGI és FÖLDI MÁGIKUS JELEK.

TERÉNYI EDE

HOL-

Életműdíjjal tüntette ki Sütő András és Domokos Gézát az Erdélyi Magyar Irodalomért Alapítvány. A Székelyudvarhelyen megtartott ünnepi rendezvényen **Hidverő-díjjal** értékelték Görömbei András irodalomtörténész munkásságát. A díjazottakat Pomogáts Béla és Lőrincz György méltatta.

Fejtő Ferenc Párizsban élő *Széchenyi-díjas* író, történész, újságíró Nagy Imre *Érdemrend* kitüntetéssel kapott Súlyom László köztársasági elnöktől az 1956-os forradalom és szabadságharc 49., valamint a Magyar Köztársaság kikiáltásának 16. évfordulója alkalmából október 22-én.

Idén november 4-én Ilia Mihály egyetemi tanár, a Tiszatáj című folyóirat egykori főszerkesztője vehette át a *Bethlen Gábor-díjat*.

A vajdasági kortárs magyar irodalom terén végzett sokoldalú munkássága elismeréseként a Magyar Köztársaság *Érdemrend tisztíkeresztjét* adományozta Végel László újvidéki magyar írónak, publicistának Súlyom László köztársasági elnök.

A Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Írószövetség irodalmi pályázatának díjátadására került sor a Stefánia Palotában. A honvédelmi minisztérium *Különdíját* Csák Gyula *A remény rabjai* c. alkotásáért; a Honvédelmi Minisztérium honvéd vezérkari főnök *Különdíját* Horváth Lajos *Komárom* c. munkájáért; a Magyar Írószövetség *Díját* Ircsik Vilmos *40 év némaság* c. alkotásáért vehette át. A honvédelmi miniszter *Nívódíját* Basa László *A vásártéri iskola történelemkönyve*; Cirkl Zsuzsa *Egy alföldi kis város nagy napjai*; Horváth Lajos *Ilona* (monodrám

ma Kubik Anna hangjára); Kabai Csaba *Asszociációs héjszerkezet Vörösmarty Mihály „A vén cigány” c. versében*; Dr. Pázmándy László *Vörösmarty*; Pusztaszeri László *A honvesztő* c. alkotásáért érdemelte ki. *Dicsérő oklevelet* Horváth Lajos *A Rákóczi-szabadcsapat Erdélyben*, Iszlai Zoltán *Rekontrák a világhódítónak (Egy diplomata katonakorban)*; Nemes János *A fanyűvő unokája (Emlékezés Görgey Artúr tábornokra s az 1848-49-es eseményekre)*; Oláh András *Átokverte* című alkotásáért kapott.

December 2-án az Ungvári Hungarológiai Központban Szabó Dezső tiszteletére emlékülést rendeztek. Az író életművét Pomogáts Béla méltatta. A megemlékezés keretében felavatták a Kálvária utcában az író emléktábláját.

A Házsongárdi temetőről tartott előadást Pápai Ferenc az Éghajlat Könyves Kávézóban.

-MI

Baglyok

„A világ csupa bagoly, ...”
François de la Rochefoucauld aforizmájának folytatását találja a rejtvény fő-soraiban.

VÍZSZINTES

1. Az aforizma folytatása; első rész. 13. Ósdivá válik. 14. Csapadék. 15. Vezető, angol eredetű szóval. 16. Köszönet. 17. Nemzetközi, röviden. 18. ... tarda (túzok). 19. Nota ... jól jegyezd meg! (latin). 20. ... nem mozdul (Kiss Jenő). 21. Három szék! 22. Angi ... (film-cím). 23. Ellenértéket feltüntet. 24. Pajta. 25. Német női név. 26. Zavaros tan! 27. Atkaroló. 29. Trója. 32. Becézett Elemér. 33. Illat (latin). 34. Madridi lap. 36. Férfinev. 38. Petőfi verse. 39. Három dudor! 40. Ritka, németül. 41. Mikszáth neje. 42. Kirakós játék. 43. A legkisebb folyóvíz. 44. Fővárosa Bagdad. 45. Tapad. 46. Uradalom. 48. Budapest egyik pályaudvara.

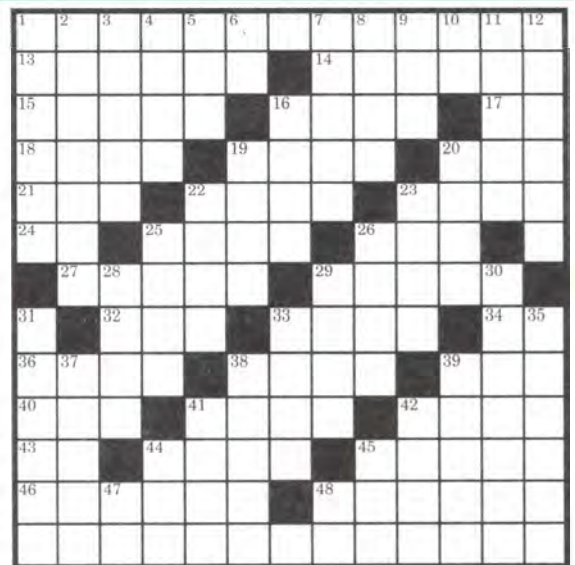
FÜGGŐLEGES

1. Dolgozó, argóban. 2. Felette pálcát törő. 3. Lapos fenekű csónak.

4. Francia férfinev. 5. Arany, románul. 6. Hollandia autójelzése. 7. Afrikai állam. 8. Amerikai egyetem. 9. ... Filippo Lippi, olasz festő. 10. Félelem! 11. Női név. 12. Nekicsapódó. 16. Nem dolgozó méh. 19. Fejünk lágya teszi. 20. Olasz folyó. 22. Becézett Valér. 23. Zeneművet megváltoztat. 25. Angol női becenév. 26. Lenti helyről. 28. Ecsetel. 29. Ez évben. 30. Budapest másik pályaudvara. 31. Az aforizma folytatása; második, befejező rész. 33. Dugi ..., horvát sziget. 35. Lehetőség felmerül. 37. Francia női név. 38. Jó ..., csinos. 39. Beleszorul. 41. Vaj jelzője lehet. 42. Francia zeneszerző (Édouard). 44. Jód, trícium és szén vegyjele. 45. Relatív, röviden. 47. Némán ráló! 48. Kiütés az ökölvívásban.

BOTH LÁSZLÓ

A *Helikon* 2005. évi 24. számában megjelent *Csillagok* című rejtvény megfejtése: *És van csillag, amely a messze úr / nevét azzal ünnepli, hogy lehull.*

TÁMOGATÓINK:

Romániai Írók Szövetsége
Ilyés Közalapítvány
Nemzeti Kulturális Alapprogram

Kolozsvár Város Tanácsa
Magyar Kultúra Alapítvány
Communitas Alapítvány

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztő-helyettes: KIRÁLY LÁSZLÓ
Felelős titkár: SIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs:
LÁSZLÓFFY ALADÁR
SZÓCS ISTVÁN

Szerkesztőség:
K. JAKAB ANTAL: értékező
MÓZES ATTILA: próza

KARÁCSONYI ZSOLT: A Nagy Kilometrik
NAGY MÁRIA: olvasószerkesztő
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő